

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Religiooniuuringud

Madis Kruus

Marie Underi “Sonettide” ja Vana Testamendi Ülemlaulu pildikeel

Magistritöö

Juhendaja *dr. theol.* Urmas Nõmmik

Tartu 2014

Sisukord

Sissejuhatus	5
1) Teema valiku põhjendus ja piiritlemine teadusvaldkonnas	5
2) Ülevaade probleemi senisest uurimisest	5
3) Vana Testamendi Ülemlaulu uurimused	5
4) Uurimus Marie Underist	6
5) Töö metoodika	6
6) Töö eesmärk ja oodatavad tulemused	6
7) Struktuur ja selle põhjendus ning allikad	7
I. Poetess Marie Under	8
1. Sissejuhatus	8
2. Marie Underi eluloo esimene osa	8
3. Marie Underi religioossus luuletuse „Vanemate piibel“ põhjal	8
4. Marie Underi eluloo teine osa	10
5. Mõtisklus	10
6. Marie Underi eluloo kolmas osa	11
7. Emaarmastuse motiiv	12
8. Marie Underi eluloo neljas osa	14
9. Sonettide redaktsioon	16
II. Vana Testamendi Ülemlaul	18
1. Sissejuhatus	18
2. Tõlkimiskeskused	18
3. Ülemlaulu pealkirja tõlkimise raskus	20

4.	Kas Ülemlaul võib olla rahvaluule?	21
5.	Kas Ülemlaul võib olla naiste looming?	21
III.	Stiili komponendid ja nende võrdlus	23
1.	Sissejuhatus	23
2.	Soneti ajaloost	23
3.	Marie Underi sonett	24
4.	Kommentaare Marie Underi „Sonettide“ stiili kohta	26
5.	Marie Underi sonettide sarnasus heebrea luulega	27
5.1.	Värsi osad	27
5.2.	Vorm	29
5.3.	Algriim	31
5.4.	Metafoor	32
5.5.	Epiteet	34
5.6.	Kirjeldus	34
5.7.	Waşfi näited Piiblist	35
5.8.	Kirjelduse näited „Sonettidest“	35
IV.	Marie Underi „Sonettide“ ja Vana Testamendi Ülemlaulu temaatiline võrdlus	37
1.	Sissejuhatus	37
2.	Jumala roll Ülemlaulus ja „Sonettides“	37
3.	Religioosne tunnetus	40
4.	Looduskirjeldused	42
4.1.	Looduskirjelduste dünaamilisus ja küllus	42
4.2.	Sonettide „Sirelite aegu“ looduskirjeldused	43
4.3.	Ülemlaulu salmide 2:8 – 10a sarnasus „Sonettidega“	44
4.4.	Ülemlaulu salmide 2:10b–14 sarnasus „Sonettidega“	45
5.	Aia motiiv	47
5.1.	Sissejuhatus	47

5.2. Õde ja pruut	48
5.3. Aia võrdlemine pruudiga	49
5.4. Tuudaimimarjad	51
6. Erootika	52
6.1. Sissejuhatus	52
6.2. Erootilise keele iseloom	52
7. Unetus	56
8. Päiksevann	57
9. Ülemlaul ja „Sonetid“ kui kunstiteosed	59
Kokkuvõte	61
Allikad ja kirjandus	63
Summary: Common Poetic Images: “Sonnets” by Marie Under and the Song of Songs of the Old Testament	66

Sissejuhatus

1) Teema valiku põhjendus ja piiritlemine teadusvaldkonnas

Valisin oma magistr töö teema „Marie Underi „Sonettide“ ja Ülemlaulu pildikeel“ enda poeetilise loomuse pärast. Tean, et kui mu töö sisusse mahub ka mu fantaasia, on võimalik ehk kellelgi leida teda harivaid mõtteid. Arvan, et kui proovida võrrelda armastusluulet, siis peab töö koostaja jaoks vähemalt üks võrreldavatest tekstidest olema emakeelne. Seoste otsimisel aitavad töö kirjutajat mitte üksnes teadmised, vaid ka keelevaist. Pean Marie Underit luuletajaks, kelle lembelüürikasse mahuvad peale erootiliste sümbolite ka looduse metafoorid. Metafoorid on nüansirikkad ja teevad lugejale hästi selgeks armastuse ilu. Sarnased omadused on ka Ülemlaulul (edaspidi ka lühend Ül).

Uurimuse aluseks olevad teosed omavad ühiskonnas üsna erinevat tähendust, mistõttu võivad jäävad nende samasuste üksikasjad lugejale märkamata. Siin töös keskendun kahe teose stiili ja teemade võrdlemisele. Töö annab ülevaate Marie Underi loomingu peamistest võrdluspunktidest Ül-ga, kuid keskendub eelkõige „Sonettidele“. Kõigi samasuste väljatoomine poetessi hilisema loominguga ei ole töö eesmärgiks. Ülemlaulu peetakse sakraalseks ja Underi „Sonette“ profaanseks, seega on töö teema kirjanduskriitilise ja religioosse loomuga.

2) Ülevaade probleemi senisest uurimisest

Võrdlevat uurimust Ülemlaulu ja Marie Underi „Sonettide“ kohta töö autor ei ole leidnud. Alljärgnevalt toon ära töös enam kasutatud Underi ja Ül uurimused.

3) Vana Testamendi Ülemlaulu uurimused

- Roland E. Murphy, „Song of Songs“;
- Kalle Kasemaa, „Ülemlaul ja nutulaulud“;

- Urmas Nõmmik, „Sissejuhatus Vana Testamendi luule poetikasse“.

4) *Uurimus Marie Underist*

- Õnne Kepp, „Religioossed motiivid eesti lüürikas“.

5) *Töö metoodika*

Töö meetodiks on Ül ja Marie Underi „Sonettide“ võrdlemine, keskendudes eelkõige stiili ja teemade sarnasuste otsimisele. Et näidata rohkem teoste vahel olevaid seoseid, kasutan ma töös erinevaid piiblitõlkeid. Ülemlauluga võrdlemiseks kasutan 1917. aastal trükitud „Sonette“, kuid töös kasutan vahel ka Underi poolt hiljem redigeeritud tekste. Võrdluse koostamiseks vaatlen kumbagi teost algul eraldi. Töö kolmandas osas võrdlen ma teoste struktuuri ja stiili. Töö neljandas osas valin Ül-st välja kirjakohtad, mis esindavad üht kindlat teemat, nt looduskirjeldused, aia- ja erootikamotiivi jt ning seostan seda Underi „Sonettidega“. Seoste otsimisel pean silmas, millise intensiivsusega ja rõhuasetusega kasutatakse sarnaseid metafoore ja võrdlusi.

Teksti sisu parema jälgimise huvides kasutan töös joonealust viitamist. Oma võrdluste illustreerimise ja töö sisu parema mõistmise huvides kasutan töös luuletuste ja luulekatkendite näiteid. Toodavate näidete all on luuletuse pealkiri ja viide allikale. Kui tegu on Marie Underi poolt hiljem redigeeritud luuletusega, siis mainin seda tekstisiselt. Parema kujutluspildi loomiseks võrdlustest ja võrdluselementidest kasutan ma oma töös ka tabeleid. Lisaks tekstisisesele infole on tabeli sisu tutvustav nimi selle all.

6) *Töö eesmärk ja oodatavad tulemused*

Töö eesmärgiks on selgitada lugejale keelelise võrdluse kaudu, millised sarnasused on Ül-l Marie Underi „Sonettidega“, kui Ül sisuks on, arvestamata siinjuures allegoorilist seletust, mehe ja naise vaheline armastus. Saadud tulemus aitab meil mõista, millise rõhuasetusega me teemadest nagu loodus või erootika kummagi teose puhul rääkida saame. Samuti aitab see magistratöö inimesel, kes ei oska heebrea keelt, mõista, kuidas Ül-s leiduv metafoor või võrdlus võiks kõlada eestikeelse luule kontekstis. Kindlasti aitab töö mõista piiri sakraalseks ja

profaanseks peetava armastusluule vahel, ja seda, milleks meil üldse on Ülemlaulu ja Marie Underi „Sonette“ tarvilik tunda.

7) Struktuur ja selle põhjendus ning allikad

Magistritöö põhiosa jaguneb neljaks. Töö algab poetess Marie Underi „Sonettide“ ilmumise eelse eluloo kirjeldusega, milles tõstan esile järgmised teemad: Marie Underi religioossus, saksakeelne lüürika ja emaarmastus. Nende teemade käsitlemine eraldi aitab töö lugejal paremini aru saada töös edaspidi esinevatest „Sonettide“ ja Ülemlaulu vahelistest võrdlustest. Peatüki lõpus räägin Underi „Sonettidest“ ja ka nende redaktsioonist. Tundes teose tausta ja tekstoloogiat, suudab lugeja stiilikomponentide ja teemaelementide vaatlemisel mõista paremini nende iseloomu.

Järgmises töö osas tutvustan ma lugejale Vana Testamendi Ülemlaulu. Peatun pikemalt Ülemlaulu tõlkimise raskuste teemal. See on tarvilik, et mõista paremini Ülemlaulu stiili samasusi Underi sonettidega.

Töö kolmandas osas keskendun stiilikomponentide võrdlemisele. Räägin stiili elementidest eraldi, et muuta „Sonettide“ ja Ülemlaulu stiili võrdlus arusaadavaks. Et mõista teema käsitlust sonetis, on vaja teada selle struktuuri.

Töö viimane peatükk võrdleb töö aluseks olevate raamatute teemasid.

Kõige enam kasutasin ma oma töös Marie Underi 1917. aastal ilmunud kogumikku „Sonetid“ ja Piibli 1904. aasta väljaandest Ülemlaulu. Viimast kasutasin seepärast, et just seda väljaannet Under tõenäoliselt hästi tundis.

Olen väga tänulik Alice Vahile, kelle tehtud fonogrammita oleks olnud selle töö kirjutamine võimatu, samuti tahan tänada härra Indrek Hirve, kes andis palju inspireerivaid mõtteid oma intervjuus Tartus 10. aprillil 2014.

I. Poetess Marie Under

1. Sissejuhatus

Indrek Hirv ütleb: „Sonetid olid seksuaalselt vabad ja avatud. Samamoodi oli ta hilisem luule Jumala poole lahti.“¹ See Indrek Hirve mõte Marie Underi loomingu kohta on viide minu töö siinse peatüki sisule. Ma ei kirjuta esimese peatüki ridadel lahti tervet meie esipoetessi elulugu, vaid piirdun selle algusega. See, kuidas Marie Underi hilisem luule oli usule avatud, saab selgeks siis, kui teen juttu tema varasemast luulest ja sonettide redaktsioonist. Viimane teema on hajutatud ka töösse laiali ja ei pretendeeri üksikasjalikkusele. Kui püüda sõnastada küsimus, millele peatüki lõpus vastust otsin, siis on selleks: milline on see Marie Under, kelle luulet ma oma töös võrdlen Vana Testamendi Ülemlauluga?

2. Marie Underi eluloo esimene osa

Poetess Marie Under sündis Tallinnas 27. (15.) märtsil 1883. Ta ristiti Tallinna Jaani kirikus kolm päeva hiljem.² Marie vanemad olid kooliõpetaja Friedrich (Priidu) Under (1843–1930) ja Leena Under (sündinud Kerner) (1854–1934)³. Marie Underi vanemad kuulusid vennastekogudusse ja kasvasid selles laadis üles ka oma lapsed.

3. Marie Underi religioossus luuletuse „Vanemate piibel“ põhjal

Kui eelistada teesi, et kõik saab alguse lapsepõlvkodust, siis võib oletada, et lugupidamine religioossete väärtuste vastu oli talle kodunt emapiimaga kaasa antud. Oma vanemate religioossust meenutab Marie Under oma luuletuses „Vanemate piibel“. Toon siin ära luuletuse kaks viimast salmi, mis kinnitavad mu väidet.

Usku nii kanget, usku kui kivist,
päritud esihõimude rivist,

---

¹Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

²Kiin, Sirje 2009. *Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt*. Tallinn, Tänapäev, 38.

³[Luuletaja Maria Under](#) 05.05.2014.

voogab: ma sirgun kui puhastusveest.

Kes on kärstand vahehiide?

Olen kui astunud pühasse hiide,

kus ka ohverdet minu eest.

Nemad mõlemad, sõrmed kelle,

silmad kelle veerind neid halle

tähti – nemad on läinud siit.

Siiski ma läbi Kirja selle

nihkusin neile lähemalle:

raamat see siin kui uksepiit.

„Vanemate piibel“⁴

Toodud näites on minu töö teemaga seonduvas analüüsis esikohal väljendid „ma sirgun kui puhastusveest“ ja „siiski ma läbi Kirja selle / nihkusin neile lähemalle“. Esimene annab tunnistust poetessi suguvõsa suurest austusest Jumala vastu. Oma ema ja isa hellalt meenutades tundub talle kallis ka nende usk, mis on osake temast endast. Natukene sarnaneb eelnev jutt suhtumisega Ülemlaulu judaismis. Juutide jaoks on Ülemlaul monoteismi allegooria. Sarnaselt on ka Underi luuletuses sõna „puhastusvesi“ olemas tänu ühe ja ainsa Jumala teenimisele. Teine väljend „siiski ma läbi Kirja selle / nihkusin neile lähemalle“ näitab, et Piibli kaante vahel oleva sakraalsuse abil on poetessil võimalik ajatelgedel kõndides tajuda oma ema ja isa lähedust.

Sirje Kiini raamatus „Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt“ on kirjas järgmised mõtted hetkel teemaks oleva luuletuse kohta:

„Religioossed motiivid on Underi luules läbivalt olemas ja kuuluvad olemuslikult Underi elutunnetusliku loomingu mustrisse. Under ise rõhutas vanaduspõlves vestlustes Helmi Rajamaaga "Vanemate piibli" tähendusrikkust oma loomeloos, kuid see luuleteos kõneleb pigem vanemate-armastusest ja

---

⁴Under, Marie 2012. *Lauluga ristitud*. Tallinn, Tänapäev, 429.

lapsepõlvemälestusest kui autori tõsiusklikkusest. Ka Karl Ristikivi leidis, et piibli kaudu jõudis Under lähemale mitte jumalale, vaid oma esivanematele.”⁵

Evald Mänd, kes võttis 1958. aastal sõna Underi valikkogu „Südamik” ilmumise puhul, nägi Underis samuti religioosset luuletajat. Mänd pidas Underi varasemat, elurõõmust pakatavat noorusluulet paganlikuks, kuid hiljem asendas selle siiski kristliku kannatuse ja rõõmu filosoofia. Vaimuliku taustaga Mänd leidis mõnest Underi luuletusest niivõrd ehtsat usulist tunnet („Vanemate piibel”, ballaad „Taevaminek”), et nimetas teda kristlikuks klassikuks.⁶

Minule isiklikult tundub siinkohal mõttetu vaidlus luuletuse „Vanemate piibel” põhjal, kas Under nihkus lähemale Jumalale või vanematele, sest tegu on luuletusega, kus on olemas mõlemad komponendid. Võtta aluseks ainult ühte lõiku luuletusest ei saa.

4. Marie Underi eluloo teine osa

19. sajandi lõpukümnenil lõpetas noor Under õpingud Tallinna saksakeelses tütarlastekoolis ja töötas mõnda aega Risti mõisas lapsehoidjana. Hiljem järgnes töökoht Viru tänava paberikaupade poes kassapreilina. Tööst vabal ajal kirjutas Under saksakeelseid luuletusi, millega ta oli alustanud juba 13-aastaselt. Tema kirjanduslikeks eeskujudeks kujunesid Goethe, Schiller, Nietzsche ja Ibsen. 16–17-aastaselt kirjutas Under rohkelt saksakeelseid jambilisi värse ja ka oma esimese soneti.⁷

5. Mõtisklus

Millised on saksa keele mõjud sonettide stiilile, räägin töö neljandas peatükis. Siinkohal toon ära Johann Wolfgang Goethe luuletuse „Mailaul” esimese ja viimase salmi, mis sarnaneb Marie Underi looduslüürikaga, kus luuletus algab looduse kirjeldusega ja lõpeb armastuse kirjeldusega, näiteks tsükli „Sirelite aegu”.

---

⁵Kiin, *Marie Under*.... 770.

⁶*Ibid.*

⁷Vahtré, Sulev (koost.) 1997. *Eesti ajalugu elulugudes. 101 tähtsat eestlast*. Tallinn, Olion, 194–195.

Esimene salm	Viimane salm
Kui kaunilt kiirgab kõik loodus taas! Kui kuum on päike! Kui naerev aas!	ja rõõmu annad, sa ainus, hea! Nii igavesti mind armsaks pea!

Tabel 1. Näide J. W. Goethe „Mailaulust”⁸.

Toodud näide on minu välja valitud ning sarnaneb Underi noorusea looduslühirika stiiliga. Pikemalt Marie Underi algsest saksakeelsest luulest on kirjutanud Aigi Heero oma artiklis „Marie Underi varasest saksakeelsest lühirikast“.

6. Marie Underi eluloo kolmas osa

Underi arengut mõjutas oluliselt kohtumine Eduard Vildega, kes innustas 17-aastaselt neiu kirjutama eestikeelseid luuletusi ning otsis neile ka avaldamisvõimalusi. Tänu Vildele sai Under 1901. aastal tööle ka Konstantin Pätsi vast asutatud ajalehte „Teataja”, kus ta ülesanneteks said kirjavahetus, raamatupidamine ning tellimuste ja kuulutuste vastuvõtmine. Lehe ümber koondunud Eesti poliitika- ja kirjandustegelastega tekkisid Underil tihedad suhted ja see innustas ka tema enda luuletajateed jätkama. Eriti oluline oli sel perioodil Underi tutvus kunstnik Ants Laikmaaga (toona Hans Laipman), kes samuti innustas poetessi oma loomingut eesti keeles avaldama.

1902. aasta 10. veebruaril abiellus Marie Under Tallinna Jaani kirikus hiidlasest raamatupidaja Carl Eduard Friedrich Hackeriga (hiljem eestistatult Kaarel Haling), kes parema teenistuse otsimise tõttu otsustas kolida Moskvasse. Nii veetis ka Under järgmised aastad Venemaal, kus temal ja Carlil sündis kaks tütart, Dagmar ja Hedda. Carl Hacker sai tööd Moskva lähedal Kutšinos Vene miljonäri Rjabušinski rajatud aerodünaamika instituudis, Under oli aga pikemat aega kodune. 1904. aastal avaldas ajaleht „Postimees” esimese Underi luuletuse –

⁸Maailma luule. Kuldnõ klassika. Tallinn, SE&JS, 2006, 124.

„Kuidas juhtus” Mutti pseudonüümi all. Selle oli avaldamiseks andnud perekonnasõber Ants Laikmaa, kes oli ka Underi teise tütre ristiisa.

1906. aastal kolisid Under ja Hacker tagasi Tallinna, kus esimene alustas taas väga tihedat läbikäimist Eesti kirjandustegelastega.⁹

7. Emaarmastuse motiiv

„Ema” on inimesele üks esimesi sõnu, mis teda eluteele juhatab. Emal on ka Ülemlaulus oma koht. Sõna „ema“ esineb Ül-s mitu korda (1:6, 3:4, 3:11, 6:9, 8:1, 8:2, 8:5). Armastajad kohtuvad ema majas, mis annab tunnistust mehe ja naise vahelise armastuse kõrval olevast emaarmastusest. Kalle Kasemaa ütleb: „Egiptuse luules on ema oluline armastajaid abistav vahefiguur.”¹⁰ Nii on see ka Ülemlaulus. Kalle Kasemaa loob viidatud uurimuses veel teisigi seoseid Ül ja Vana-Egiptuse luule vahel, mille näiteid kasutan ma ka oma töö edaspidistes osades.

Marie Underil tuleb emaarmastuse motiiv hästi esile luuletuses „Ema laul”. See on üks tema esimesi eestikeelseid luuletusi, mis lugejateni jõudis. Noore ema tundeid ja mõtteid peegeldav luuletus ilmus esmakordselt 1904. aasta Postimehes, algul tagasihoidlikult ja anonüümselt Mutti nime all, seejärel juba M. Under-Hackeri nimega antoloogias „Eesti luule”(1910), mille koostasid K.-E. Sööt ja G. Suits, ja samuti A. Kaarna koostatud antoloogias „Eesti luuleilm” (1913). Selle lauluga sai Marie Under-Hackeri nimi esmakordselt tuntuks.¹¹

Selle luuletuse esimene osa on täis ema imetlevat armastust ja teine osa muret selle pärast, et ema ei saa oma last elu lõpuni enda kaitse all hoida. Luuletus sarnaneb Ül kirjakoht 5:13, kus on tegu armastatu imetlemisega.

Marie Under, „Ema laul“	Piibel 1904: Ül 5:13
Lapsuke on mul, õrnake, kullake, kaunis: näoke nii rõõmus ning hää ja suuke nii sulaval naerul,	Tema palged on kui kalli rohu peenar, kui kõrged apteekri-rohu peenrad; tema huuled on kui lillekesed, mis sula mirrit

⁹Vahtré, *Eesti ajalugu...*, 194–195.

¹⁰Kasemaa, Kalle. *Ülemlaul*. Tallinn. Käsikiri EELK Usuteaduse Instituudi Raamatukogus.

¹¹Kiin, *Marie Under...* 214.

silmad nii säravad, sügavad, sametimustad, vaatavad hingesse mul, süütavad lõkkele südant ¹²	tilguvad. ¹³
--	-------------------------

Tabel 2. Underi „Ema laulu” alguse võrdlus Ül kirjakohaga 5:13.

Luuletust „Ema laul“ võiks minu meelest samastada ka Marie Underi loominguga, mis algul on vaba ja lüüriline ning pärastpoole filosoofiline, tundes muret Eesti rahva pärast.

Elle-Mari Talivee on ajakirjas „Looming” viidanud Karin Saarseni 1970. aasta artiklile „Emaarmu motiividest Marie Underi luules” ning osutanud, et ehkki peame Underit sensuaalse armuluule ülemlaulikuks, on tema luules palju sellist ülimalt armastust nagu ema armastus oma lapse vastu: „sirelite lillatavast puhmastikust võib vilksatada ka õnneliku ema lapsukeste käharpäid”.¹⁴

See mõte juhatab meid Marie Underi „Sonettidesse“. 1917. aastal ilmunud „Sonettides“ ei esine küll kordagi sõna „ema”, küll aga on igatsust emaarmastuse tunde järele, mis lapse maailma valudest vabastab. Nagu ka kõiki teisi motiive „Sonettides“, saadab ka emaarmastuse motiivi kõrval ülev looduskirjeldus. Siinkohal mõned näited „Sonettidest“:

Ju punetama sõstrapõõsad löövad:
Neilt raskelt rippumas on rikkad sarjad
Kui pärlid paelal magushapud marjad,
Mis lapsed vargsi ju poolvalmilt söövad.
„Suvel I”¹⁵

Kui laps ma seisan väravate taga,
Kus ümber verevad metsviina purpurketid.
Kui tulukesed leegitsevad kressid,
„Aiad I”¹⁶

Oh, valge öö, mind võta puhastada,

¹²Under, *Lauluga ristitud*. 37.

¹³*Piibli raamat...* 1904. Ревелъ. Печатано въ Типографіи Авг. Миквицъ, 651.

¹⁴Talivee, Elle-Mari. Ema laul. – *Looming* 3, 2014.

¹⁵Under, Marie MCMXIX. *Sonetid*. Tallinn, Siuru, 19.

¹⁶*Ibid.*, 45.

Et võiksin mõndagi ma unustada:
Kui laps end homme uuel päeval anda.

„Valvel”¹⁷

Emaarmastuse motive esineb ka Underi hilisemas loomingus. Tõin peatüki algul näite luuletusest „Vanemate piibel“, kuid neid on palju rohkem, mille käsitlemine ei mahu aga siinse töö raamidesse.

8. Marie Underi eluloo neljas osa

1917. aastal asutasid Eesti noorema põlvkonna kirjanikud vabamate olude tülles uue ja modernse kirjandusrühmituse Siuru, mis suures osas jätkas Noor-Eesti traditsioone. Püüti olla euroopalikud, ent samas ka eestlaslikud. Innovaatilise rühmituse eestvedajaks oli kirjanik August Gailit, aga hiljem tõusis selle liidriks Under. Lisaks neile kuulusid Siurusse veel Artur Adson, Friedebert Tuglas, Johannes Semper ja Henrik Visnapuu; hiljem ka Johannes Vares-Barbarus ning August Alle. Marie Under avaldas Siuru kaudu ka oma kolm esimest luulekogu: „Sonetid”, „Sinine puri” ja „Eelõitseng”, mis said küllaltki populaarseks.¹⁸

Huvitav on aga tõmmata paralleele „Sonettide” ja Underi hilisemate teoste vastuvõtu vahel. Alljärgnevalt toon ära mõned kommentaarid „Sonettide” kohta.

1933. aasta kolmandas „Loomingu” numbris, artiklis „Marie Underi luule areng” tõstab Ants Oras esile ka Henrik Visnapuu, kelle luule iseloom sarnanes Underi omaga: „Oli tarvis midagi äärmuslikku, ülespiitsutavat pärast kauakestnud sõjameeleolu pinevust – ja seda antigi nende kahe luuletaja värvi- ja rütmitulvas. Vaidlused just Underi ja Visnapuu üle algasid kõikjal, noored jäljendasid neid, neid deklameeriti, andudes tõkestet tungide vabastusele, mida see luule võimaldas.”¹⁹

Pool sajandit hiljem avaldas kirjanik Karin Saarsen, kaaspagulane Rootsis, luuletaja sajandal sünniaastapäeval 1983. a mälestuskirjutise Underi luulekogust „Mureliku suuga”. Toonane koolitüdruk mäletas, kuidas see luulekogu kujunes

---

¹⁷Under, *Sonetid*, 16.

¹⁸Vahre, *Eesti ajalugu...194–195*.

¹⁹Oras, Ants. Marie Underi luule areng – *Looming* 3,1933.

noorele põlvkonnale „nagu mingiks väikeseks taskupiiblikuks”. Paljud luuletused kulusid pähe: „Sõduri ema”, „Kojumine”, „Jõulutervitus 1941”: „Raamatu kaante vahele on mahutatud kõik, mis Eestit ja tema rahvast Teise maailmasõja algusest peale oli tabanud”.²⁰

Need kaks näidet on väga selgeks tunnistuseks väitele, et Marie Underi luule on olnud eestlastele läbi aegade südamelähedane. See on andnud elujõudu nii noortele kui ka vanadele sõnumiga, mis on kirjastanud tema soneti „Sirelite aeg II” viimases salmis:

Taas tunnen tuksatavat noori sooni:
– On nagu mind mu õitsev veri ehiks –
Ah, elada on imeliselt hää!
„Sirelite aeg II”²¹

Marie Underi esikkogu „Sonetid” ilmus poliitiliselt pingelisel ajal. Sirje Kiin kirjutab: „Esikkogu luuletused olid valminud viie-kuue aasta jooksul I maailmasõja eel ja ajal, varaseimad aastast 1912, värskeimad luuletused pärinesid 1917. aasta suvest. Ehkki pikale veninud maailmasõjast ja revolutsioonist jäi nende luuletuste sisu näiliselt kaugemale, kandsid tugev tundelaeng ja joobumuslik elutahe uue põlvkonna jaoks olulist sõnumit, mis mõjus kui värske puhang ümberringi toimuva kaose taustal.”²²

Sõna „näiliselt” laseb lugejal siiski otsida midagi „Sonettide” sisust, mis pärineb maailmasõjast ja revolutsioonist. Seda keelab aga poetide paari Marie Underi ja Artur Adsoni vanas eas öeldud kommentaar „Sonettide” kohta: „Kuigi aeg, mil „Sonetid” ilmusid, oli poliitiliselt pinev, puuduvad teoses revolutsiooni mõjud. Underi „Sonettide” enamik pärineb just ennerevolutsioonilisest ajast, mispärast neis ilmneval ja seltskonda rabanud pakataval elurõõmul ja

---

²⁰Kiin, *Marie Under...* 771.

²¹Under, *Sonetid*, 12.

²²Kiin, *Marie Under...* 771.

moraalitõkete üle parda heitmisel ei ole midagi tegemist revolutsiooni mõjudega.²³

Sonettide põhitooniks oli olemise ja armastamise rõõm ja õnn. Tulevast rõõmu ja mure kaksikteemat ennustasid esikkogus vaid kaks luuletust, luuletus „Valge värav” ja „Kas?”.²⁴

9. Sonettide redaktsioon

Kui Marie Under hakkas oma luuletusi hilisemas eas redigeerima, tegi ta palju muudatusi „Sonettide” luuletustes. Rohkete muudatuste põhjuseks oli ilmselt poetessi hilisem rahulolematuse oma noorepõlve kirjutistega. Muudetud on „Sonettides” sageli mitte üksikuid värsse, vaid terveid stroofe. Veel enam: tänapäeval raamatukauplustes müüdavates luulekogumikes, nt „Lauluga ristitud”, ei olegi kõiki Underi eelmise sajandi algul ilmunud „Sonettide” sonette.

Olen oma töös palju kasutanud luuletust „Need minu ilusaimad laulud”. See luuletus on minu meelest hea soneti struktuuri mõistmiseks ja kogumiku avaluuletusena muudab ta Marie Underi „Sonetid” Ülemlaulule natukene rohkem sarnasemaks.

Sirje Kiin kommenteerib soneti „Need minu ilusaimad laulud” muutmise põhjust: „Tundeküllase avatusega kirjutatud soneti hilisemat kõrvalejätmist saab seletada küll ainult enesetsensuuriga, tundub, nagu oleks autor kohkunud oma julgest hingepaljastusest ja pidanud seda hiljem kohatuks. Teatud mõju võis tagantjärele avaldada ka „Sonettide” kaasaegne skandaalne vastuvõtt, sest just siinseid ridu ning kujundeid kasutati tihti mõnitavas stiilis paroodiates luuletaja vastu ära.”²⁵

Marie Underi 1958. aastal tehtud luuletuste redaktsioon on nt kogumikust „Lauluga ristitud” välja jätnud ühe vaata et kõige erootilisema sisuga luuletuse. See luuletus pärineb sonettide tsükli „Helged sonetid” hulgast. Kasutan seda luuletust ka oma töö järgnevates osades. Muudatusi on tehtud ka sonettide tsükli

---

²³**Rajamaa**, Helmi 1983. *Marie Under inimesena*. Roots, Teataja, 16.

²⁴**Kiin**, Marie Under... 218.

²⁵*Ibid.*, 384.

„Sina ütled“ jm, kuid nende valgustamine juhiks lugeja tähelepanu töö teemast kõrvale.

Marie Under redigeeris oma luuletusi suure hoolega ja nägi palju vaeva ühe ja sama teksti erineva sõnastamisega. Tuleb öelda, et kõige karmim ja põhimõttelisem kriitik oma loomingule oli Marie Under ise. Hilises eas häbenes Under oma sensuaalset noorusluulet. Kõige ulatuslikumalt ongi Marie Under redigeerinud oma kolme esimest luulekogu: „Sonetid“, „Sinine puri“ ja „Eelõitseng“.

Sõnastan vastuse peatüki algul esitatud küsimusele järgmiselt: Marie Under on poetess, kelles on olemas siirus ja lihtsus, mida iseloomustab järgnev salm luuletusest „Lumi“:

Taeva silmas
naeratus hangus.
Ei ole vaiksemat ilmas
kui lume langus.
„Lumi“²⁶

Arvan, et tema noorusea luuletustes on peidus minu „Sonettide“ ja Ül võrdluseks vajalikku lüürilisust ja elujanu, usule vähem või rohkem avatud olemist. Selle paneb hästi sõnadesse Indrek Hirv: „Ta on tüübilt vaidleja ja ta elukäik – ma mõtlen lahutamine ja suur seksuaalsus, Adsoniga ikka abiellumata kooselamine –, et seal on pigem neid punkte, kus ta vastandub kirikule. Ta viskleb, heitleb, otsib ja vanemas eas allub Jumalale.

Aga „Verivalla“ mõelda, või sonettidest rääkimata, siis need on pigem vastu pörkuvad luterlikule moraale. Aga kogu aeg on tunda, et kirik läheb talle korda, religioon läheb korda.“²⁷

---

²⁶Under, Marie 1984. *Mu süda laulab*. Tallinn, Eesti Raamat, 119.

²⁷Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

II. Vana Testamendi Ülemlaul

שִׁיר הַשִּׁירִים, אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה

1. Sissejuhatus

Kuna minu töö pealkirjas on olemas sõna „pildikeel“, siis oleks ülekohtune jätta välja kirjutamata ühe töös analüüsitava teose originaalne kirjpilt. Otsetõlkes on selle heebrea tähtedest koosneva raamatu pealkiri „Laulude laul, mis Saalomonilt/le“. Meie päevil kasutusel olev väljend „Ülemlaul“ on pärit M. Lutheri tõlkest.

Ülemlaulu loeti paasapühade kaheksandal päeval, kui tuli meenutada armastuse lepingut, mille Jahve oli sõlminud Iisraeliga Egiptuses.²⁸

2. Tõlkimisraskused

Marie Under on öelnud: „Nagu kroonikal, legendidel ja teistel kirjandusliikidel on oma erilised stiilid, nii on see ka Piiblil, mida peaks tõlkimisel säilitama. Piibli keelt iseloomustavat arhailisust, pühalikkust ja ülevust ning selle luulehõngu ei tohiks liig moodsete väljendustega „literatuurseks“ muuta; samuti ka mitte tarbe- või argipäevakeele tasemele alla viia.“²⁹

Kuidas säilitada arhailine, püha laulu tähendus ühel Piibli kõige profaansema sisuga raamatul – armastusluulel –, ei ole tänaseni pühakirja tõlgendajate jaoks üheselt mõistetav.

Vello Salo toob oma „Salomoni Laulude laulu“ tõlke kommentaaris välja kolm peamist tõlkimise raskust:

---

²⁸**Jürma**, Ermo. Loeng Vana Testamendi sissejuhatus. 10. augustil 2009.

²⁹**Under**, Marie. Kümme küsimust teemal: Eestikeelne Piibel. – *Maarjamaa*, 2, 1964, 21.

- me ei oska ikka veel üheselt tõlkida teksti, mis pärineb 3. sajandist eKr, kuna ligi veerand Ülemlaulu sõnavarast esineb ainuüksi siin. Juba kreekakeelne tõlge (nn Septuaginta), tehtud „ainult” sadakond aastat hiljem, sisaldab vigu, mis näitavad, et tõlkija pole originaalist aru saanud;
- dialoogivormis kirjutatud originaaltekst ei anna jaotust üksikuteks osadeks, rääkimata osalejate käppenäitamisest. Ülemlaulu uurijad ei ole selles asjas ligilähedaltki üksmeelele jõudnud: ühed jagavad poemi viieks, teised kuni viiekümneks osaks;
- üksikud, põhiliselt lüürilised osad on sellesse järjekorda seatud ning Heebrea Piibli muude osadega kokkusobivaks redigeeritud teoloogide poolt. Sellest annavad tunnistust põimiku ülesehitus ja arvukad siseviited.³⁰

Kui Ülemlaulus on mitmete kõnelejate (pruut, peigmees, koor) tekst, siis Marie Under väljendab ennast sonettides mina-vormis.

Ah, mina olen juba seda sugu,

Et iga meel mul iga ilu joob.

Nii ahnelt tühjendan ma elulaeka,

Kui surmamõistetud – kel vähe aega.

„Ekstaas”³¹

Mõne sõnaga sonettide keelekasutust kirjeldades võib öelda, et „Sonettide” luuletuste keel oli värske ja uuenduslik ja kantud teadlikust soovist rakendada oma sonetiloomingus kaasaegset keeleuuendust, mille eestvedaja oli Johannes Aavik³².

³⁰**Salo**, Vello 2007. *Saalomoni Laulude laul*. Tallinn, Maarjamaa, 34.

³¹**Under**, *Sonetid*, 29.

³²**Kiin**, Sirje 2011. *Marie Under. Elu ja luule*. Tallinn, Tammerraamat, 218.

3. Ülemlaulu pealkirja tõlkimise raskus

Toon ära Ül 1:1 kolm erinevat tõlget.

1904. a trükk ³³	1968. ja 1997. a trükk ³⁴	2007. a trükk
Ülem laul, mis Saalomoni laul on.	Saalomoni ilusaim laul.	Saalomoni Laulude laul.

Tabel 3. Ül kirjakoha 1:1eestikeelsete tõlgete võrdlus.

Heebrea keeles: „אֲשִׁיר הַשִּׁירִים, אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה“. Ül pealkiri koosneb heebrea ülivõrdest ja viitest autorile. Nagu ülaltoodud näidetest näha, ei ole suudetud eesti keeles leida sellele ülivõrdele ilusat vastet. Ülemlaulu pealkirjast ei selgu laulu autor. Võib oletada, et põhjus oli pealkirjas oleva prefiksi „ל“ kahemõttelises tähenduses. See võimaldab tõlkida autorlust kahetiselt (Saalomoni jaoks, Saalomoni oma).

Marie Underi „Sonettide“ avaluuletusega sobiks toodud tõlkenäidetest kõige paremini kokku ülivõrre „Ilusaim laul“ (Piibli trükid 1968 ja 1997).

Need minu ilusaimad laulud pole siiski:

Kui päikse heledus loob varju minu leedel,

Toob kahvatust mu luule helmekeedel,

Eks sõna taltsaks saa siis, araks viiski

.

Need ilusaimad laulud olen siiski

Ja tunded pühad nagu Suurel Reedel

Ma patja nutnud ahastuse öödel

Kui piinapisarate kuumi piiski.

Ah – olen kurb kui vähesed, kuid rõõmu

On palju naermas punasuul mu salmis.

³³Piibli raamat...648.

³⁴[Võrgupiibel](#).

Kuis ometi all leinamiste lõõmu

Nii hulle hõiskeid nukras hinges valmis!

Eks seks mu ihugi suurt õitsmist näita,

Et tal nii hell ja haige süda peita.

„Ilusaim laul“³⁵

Ül-ga on siin kolm seost. Esiteks, mõlemad teosed nimetavad kogumiku sisu lauludeks. Teiseks, esimese salmi ja teise salmi avarida vastanduvad teineteisele. Sarnaselt on kahetiselt mõistetav Ül autor. Kolmandaks, poetessi õitsemah puhkemine soneti viimases salmis on sarnanev Ül looduskirjeldustega.

4. Kas Ülemlaul võib olla rahvaluule?

Kalle Kasemaa vastab sellele küsimusele järgnevalt: kahjuks ei toeta seda seisukohta Ülemlaulu keeleline analüüs. Selle vastu räägib tema kirjanduslik laad ja vaieldamatud analoogiad Egiptuse armastusluulega. Egiptuse luules olevad motiivid ei osuta rahvale, vaid päris kindlasti luuletajale. Ül keele ja stiili lähem vaatlus teeb selgeks, et meil on tegemist kindla kunstikavatsusega luulega. Luuletajal Vanal Idamaal olid palju rangemad piirid kui tänapäeval.³⁶

5. Kas Ülemlaul võib olla naiste looming?

Toomas Paul toob välja Uku Masingu seisukoha: „Mesopotaamias on luuletusi, mille autorid end nimetavad ise, mõned autorid jälle on teada kataloogide kaudu. Ükski VT-iluuletus ei ole omistatav ühelegi nimepidi mainitud isikule, ehkki juba muistsed teoreetikud allegoreesi abil püüdsid neid omistada kellelegi ja dateerida (näit. Mooses, Mirjam, Tebora, Taavet, Saalomon jt.). Semiidid (vastupidi indogermaanidele) ei takistanud naisi olemast luuletajad, prohvetid jne. Ülemlaul on osalt kindlasti naiste looming.“³⁷

---

³⁵Under, *Sonetid*, 7.

³⁶Kasemaa, *Ülemlaul*.

³⁷Paul, Toomas. Salo „Laulude laul“ – *Sirp*, 7, 16.02.2007.

Vello Salo kirjutab: „Eksegeetide vaidlused võimaliku naisautori teemal pole veel kuidagiviisi lõppenud, ent siinkohal piisab ehk tõdemusest, et oluline osa Ülemlaulust võib vabalt olla Iisraeli poetesside looming. Küllap tegutsesid Iisraelis peale tarkade ka „taarkad”. Vähem tõenäoliseks tuleb pidada nende osalemist Laulu „redaktsioonikomisjonis,” mis sobitas luule-põimiku Pühakirja ning andis sellele lõpliku, meieni jõudnud kuju. Siiski näib, et Laulude laul – nägemus Jumala näo järgi loodud mehest ja naisest Eedeni aias, „kuldsest ajast” enne pattu ja häbi, enne Aiast väljaajamist, okkaid ja ohakaid, ajast, mil kõik oli väga hea – on nii nais- kui ka mees autorite koostöö vili.”³⁸

See raamat on pääsenud vahest tänu ümbertõlgendusele kaanonisse. Allegooriliselt tõlgendades mõisteti siin Jumala armastust oma rahva vastu, kristlikus kirikus kui armastust Kristuse ja Tema koguduse või üksikhinge vahel. Ül omistatakse Saalomonile, kuna Saalomonile või vähemalt ühele kuningale viidatakse erinevates kohtades (1:4; 8:11). Uus Testament ei pöördu Ül poole. Origenes kirjutas 10-köitelise töö Ül kohta. Juudid leidsid Ül-st kogu oma ajaloo ja vastavalt sellele ka oma vahekorra Jumalaga. Ülemlaulu on mõistetud väga mitmeti:

- ajalooliselt: Saalomoni ja suulamlanna (Sulamit, Egiptuse kuningatütar) vaheline armastus;
- romantiliselt: jutt maisest armastusest ilma erilise varjatud tähenduseta;
- dramaatiliselt: rahvale ettekandmiseks, kus vahelduvad soolod, pillid, duetid jne.;
- legendaarselt: pruuti ei meelita kuningakoda, ta soovib jääda ustavaks lihtsale karjasele mägedel;
- rahvaluuleliselt: üksikud, eraldi tekkinud laulud on hiljem kokku liidetud.

Ülemlaulu tõlkeraskused toovad teda lähemale meie esipoetessi loomingule. Oma tööd edasi kirjutades tean, et ma ei võrdle sonette rahvaluulega, vaid kauni armastusluulega, mille autoriks võib olla isegi ka naine.

---

³⁸Salo, *Salomoni Laulude laul*, 46.

III. Stiili komponendid ja nende võrdlus

1. Sissejuhatus

Indrek Hirv ütleb: „Sellist sonetti, mis on riimist ja rütmi struktuurist kammitsetud väga, sellist on raskem võrrelda heebrea luulega, sest heebrea luule voolab suhteliselt vabalt. Aga kuna Under on soneti vormis vaba, tunneb ennast mugavalt, siis teda on kergem võrrelda selle heebrea luulega, millel ei ole Euroopa mõistes vormi, mis on pigem vaba värss.“³⁹

Need Indrek Hirve sõnad mõjuvad lootusrikkalt stiililiste sarnasuste otsimiseks Ül-s ja Underi luules. Siiski ei tohi ära unustada, et tegu on kahe täiesti erineva kirjandusliku vormiga. Seoste otsimine tundub mulle peatüki algul ainult näiliselt vajalik. Kas see nii ka lõpus on?

Vaatlen peatüki algul Marie Underi „Sonettide“ stiili. Alustan väikese kirjeldusega soneti ajaloost.

2. Soneti ajaloost

Veel enne, kui hakkan soneti vormi iseloomustama ja teda võrdlema Underi soneti stiili ja Ül-ga, annan põgusa ülevaate soneti ajaloost. See on minu arvates abiks soneti terviklikul mõistmisel.

Sonett tekkis 13. sajandi alguses Itaalias, tõusis ausse renessansiajal ning levis 16. sajandist alates ka mujalegi Euroopasse. Eesti luulesse jõudis ta saksa luule vahendusel.⁴⁰ Esimesed eesti sonetid, kuigi saksakeelsed, ilmusid juba 17. sajandil Reiner Brockmanni sulest. Esimene eesti soost sonetist on Kristjan Jaak Peterson (1801–1822), kes oma surma-aastal kirjutas samuti saksakeelse soneti, mis ilmus esmakordselt küll alles 1823. aastal väljaandes „Zeitung für die elegante Welt“.⁴¹ Seega oli Eesti sonett, nagu Underi luule, algul saksakeelne.

---

³⁹Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

⁴⁰ENE 7, Tallinn, Valgus, 1975, 217.

⁴¹Lotman, Rebekka. Ettekanne 19. sajandi eesti sonett: aeg ja ruum. Õpetatud Eesti Selts. 14.novembril 2012.

Kaks aastat enne Marie Underi sündi, täpsemalt 30. juunil 1881. a, ilmus Eesti Kirjameeste Seltsi poolt Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle selle 50. juubelipäevaks pühendatud „Eesti luuletuste” 38. leheküljel eestikeelne sonett – M. J. Eiseni „Õnnesoov isamaale”. Esimesed Eesti sonetid olid stiililt kobavad. Sonett tõusis Eestis ausse 20 sajandi teisel kümnendil. Eestkätt olidki põhjuseks Marie Underi „Sonetid”.

3. Marie Underi sonett

Kuna Marie Underi „Sonettides” on sonetid itaalia soneti stiilis, siis toon ka ära itaalia soneti seletuse koos Marie Underi soneti „Need minu ilusaimad laulud” näitega.

Sonett on klassikaline liitstroof, mis koosneb 14 värsist: kahest ühiste riimidega (enamasti süliriim, harvemini ristriim) katräänist (neljarealine salm). Neis toimub teema arendus. Võib olla tees ja antitees, ja kahest tertsetist, millega kaasneb sisuline murre ja mille riimistus on vabam. Üllatavust taotleb lõppvärss puänteerib sonetti kui tervikut.⁴²

Tees (esimese salmi esimene rida)	Need minu ilusaimad laulud pole siiski: Kui päikse heledus loob varju minu leedel, Toob kahvatust mu luule helmekeedel, Eks sõna taltsaks saa siis, araks viiski.
Antitees (teise salmi esimene rida)	Need ilusaimad laulud olen siiski Ja tunded pühad nagu Suurel Reedel Ma patja nutnud ahastuse öödel Kui piinapisarate kuumi piiski.
Sisuline murre (kolmanda salmi kaks esimest rida)	Ah – olen kurb kui vähesed, kuid rõõmu On palju naermas punasuul mu salmis. Kuis ometi all leinamiste lõõmu
Puänt (viimase salmi kaks viimast rida)	Nii hulle hõiskeid nukras hinges valmis! Eks seks mu ihugi suurt õitsmist näita, Et tal nii hell ja haige süda peita. ⁴³

Tabel 4. Underi soneti struktuur „Need on minu ilusaimad laulud” näitel.

Suures Marie Underi luulekogumikus „Lauluga ristitud” seda luuletust ei ole. Aga nagu ülal mainitud, muudab luuletus „Need minu ilusaimad laulud”

⁴²Võõrsõnade leksikon. Tallinn, Valgus, 1981, 573.

⁴³Under, *Sonetid*, 7.

„Sonetid“ ÜI-le sarnasemaks. Selle soneti teises reas on sõna *leedel*, mille tähendus pole tänapäeva lugejale ilmselt hästi arusaadav, tegemist on tuleasemega.

Marie Underi luulekeelt iseloomustab pooltundmatute sõnade kasutamine. Raske on uskuda, et mõni sõna ta enda väljamõeldud oleks. Ta suhtles palju keeleteadlase Johannes Aavikuga.⁴⁴

Marie Under on hiljem oma sonettide keelt ka muutnud. Arvan, et väga hästi illustreerib seda näidet luuletuse „Päiksevan“ viimane salm:

1917 „Sonetid“	2012 kogumikust „Lauluga ristitud“
Ja liblikad mul suudlemas on kätt, Ning viljapääkeste blond käharuse alt Mind rukkilille sinisilmad vaatvad ihkavalt. ⁴⁵	Ja liblikad mul suudlemas on kätt, ning viljakörte käharuse alt mind rukkilille sinisilm kaeb ihkavalt. ⁴⁶

Tabel 5. Soneti „Päiksevan“ redaktsioonide võrdlus.

Siin on tegemist eelkõige keele uuendusega. Sõnast „viljapääkeste“ on saanud sõna „viljakörte“ ja sõnast „vaatvad“ sõna „kaeb“. Vanade sõnade kasutamine tänapäeva keeles tunduks väga kohmakas. Under hakkas muutma oma luuletusi eelmise sajandi keskpaiku. Mõnedest sisulistest muutustest räägin töö viimases peatükis.

Marie Underi sonetid on viiejambilised. A. Merilai toob selle kohta näite luuletusest „Sirelite aegu I“⁴⁷:

Ju too -mehel-bed jät -nud ju -ma-la-ga	U—/U—/U—/U—/U—/U
ja si -re-li-te õit -se-aeg on käes	U—/U—/U—/U—/U—
kõik pun -gad pa -ka-ta-vad täi -es väes	U—/U—/U—/U—/U—
kõik põõ -sad si -ne-ta-vad ma -ja ta -ga	U—/U—/U—/U—/U—/U

Tabel 6. Marie Underi soneti viisikjambi näide.

⁴⁴Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

⁴⁵Under, *Sonetid*, 15.

⁴⁶Under, *Lauluga ristitud*, 44.

⁴⁷Merilai, Arne; Saro, Anneli; Annus, Epp. Poetika. Gümnaasiumiõpik, 61.

4. Kommentaare Marie Underi „Sonettide“ stiili kohta

Karl Muru kirjutab Marie Underi luulekogumiku „Lauluga ristitud“ kommentaaris: „Saksa poeetika mõjul pole „Sonettides“ piisavalt arvestatud vokaalide kvaliteeti (mättad : võtad, kiha : üha, põllu : ellu).“⁴⁸ See on põhjendatav muidugi sellega, et Marie Under oli algul saksakeelne luuletaja.

Aigi Heero kirjutab oma artiklis „Marie Underi varasest saksakeelsest lüürikast“ „Sonettide“ sarnasusest Marie Underi varajase saksakeelse lüürikaga: „„Sonettides“ ei nimetata armastuse objekti nimepidi, tema kuju jääb veidi laialivalguvaks ja skemaatiliseks. Esikohal on tunne, mitte tundmuse objekt. Kõrvuti armastus ja lein, rõõm ja kurbus. „Sonettides“ annab just emotsionaalne kontrast tundmustele erilise intensiivsuse ja särava värvingu: „Kuis magada, kui rind, täis õnnekust / ja leina, harrastab öid-päevi neid / kui esimesi või kui – viimaseid ...“.⁴⁹

Aigi Heero poolt väljatoodud Underi varase armastusluule tunnusjooned, nagu oht armastust kaotada, armuvalu ja armastusest rõõmu tundmine on omased lembelüürikale.

Kirjandusteadlane Ants Oras kirjutab 1933. aasta Loomingu kolmandas numbris: „Kui praegu, pärast Underi viimaste kogude lugemist, uuesti asuda Sonettide juurde, on mulje loomulikult teissugune. Kohatised stiilipraod hakkavad otsekohe silma, värvide heredus ei tundu enam nii endastmõistetavana. Märkad saavutiste teatavat mahajäämist tahtest mõneski selle kogu julgeimas palas – kuid siiski oled haarat nakkavast hoost, mis käib teose esimesest leheküljest viimseni. Vormianalüüs on selles raamatus märkind mõndki ebaideaalset, näiteks – kui alustada silmatorkavaimast – ebapuhtaid riime. Ongi tõsi, et viimased vahel häirivad, kuid ühtlasi nad tekitavad mulje energia ülevoolavusest, mida klassiliselt täiuslikkudes, kanoonilistes sonettides oleks arvatavasti olnud vähem märgata. Sellel teemade käsitusel ja elutundelt sageli nii küpsel sarjal on vormilt palju puberteedi päikse- ja varjukülgi. Üheltpoolt on igalpool tunda elu pakatavust, teiselt poolt võib vahel kõnelda liigsest, teaterlikust dekoratiivsusest, isegi kõlisevusest, vilumatusest eesti vormiõpi ja süntaksi alal, metafooride

⁴⁸Muru, Karl 2012. *Lauluga ristitud*, kommentaar. Tallinn, Tänapäev, 2012, 612.

⁴⁹Heero, Aigi. Marie Underi varasest saksakeelsest lüürikast. – *Keel ja Kirjandus*. 11.03.2008, 863.

segiminekuist, „objektiivse korrelaadi” mitteleidmisest sääli, kus see oleks võinud olla mõjuvam alasti tunde-väljendusest. Kobamist detailides juhtub väga mitmelpool – kuid see ei kõrvalda fakti, et mingi meil tol ajal täiesti uus suhtumine ellu on üldiselt sõnastund värvika intensiivsusega.⁵⁰

Arvan, et retsensioonis kirjeldatud energia üleküllus laseb vaid kirjanduskriitikutel näha vigu. Underi „Sonettide“ kaunis pildikeel vajabki reeglite rikkumist, et olla lugeja jaoks ülev.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Underi sonett kasutab viiejambilist rütmi. Ta ei pea vahel kinni soneti kindlast vormi kujust, kuid ei löhu ka põhilisi itaalia soneti reegleid

5. Marie Underi sonettide sarnasus heebrea luulega

5.1. Värsi osad

Vanaheebrea luule on jaotatav värssideks ja värsiridadeks, mis on aga erinev värssidest, mida tunneb eesti kirjanduse huviline Marie Underit lugedes. Toon järgnevalt ära vanaheebrea luule värsi osade seletuse, kasutades Urmas Nõmmiku uurimismeetodit:

- Koolon: Väiksema ühiku moodustab koolon ehk värsirida. Luule regulaarseks põhiühikuks loetakse bikoolonit ehk kahest koolonist koosnevat värssi. Esineb ka trikooloneid. Vahemärkusena mõjub monokoolon, millel puudub mõtteriim. Mitu bi- või trikoolonit moodustavad pikema luuleühiku ehk stroofi. Pikemakujulisel stroofil võivad olla ka alastroofid.
- Kolomeetiline meetod: Probleemid värsirõhkude mõõtmisega viisid Vana Testamendi (edaspidi ka lühend VT) teadlased kolomeetrilise meetodi loomiseni. Võttes aluseks bikooloni, võrreldakse kahe kooloni konsonantide arvude omavahelist suhet. Kolomeetrias ei arvestata silpidega, vaid loetakse füüsilised konsonandid lihtsalt kokku: üks tähemärk = üks ühik. Seeläbi selgub, kui tasakaalus üks luuletus on.

---

⁵⁰Oras, Ants. Marie Underi luule areng. – *Looming*, 3, 1933.

- *Parallelismus membrorum*: VT heebrea luule ideed on algusest peale tahetud põhiliselt seletada mõtteliselt riimuvate koolonitega. Seda nähtust tuntakse *parallelismus membrorum*'i nimetuse all. Seda nähtust on süstematiseeritud algusest peale kolme põhitüübi – sünonüümse, antiteetilise ja sünteetilise – mõtteriimi abil.⁵¹

Toon järgnevalt näited erinevate koolonite kohta 1904. aastal trükitud Piibli ÜI tõlkest⁵²:

Koolon	Ülem laul, mis Salomoni laul on. (1:1)
Bikoolon	Mina olen üks roosike Saronis, üks lilleke, mis orgude sees. (2:1)
Trikoolon	Toetage mind viinaplaskudega, tehke mulle ase õunte juure; sest mina olen haige armastusest. (2:5)

Tabel 7. Koolonite näited.

Toon järgnevalt näiteid erinevatest parallelismi tüüpidest ÜI-s:

Sünonüümne	Ta kargab mägede peal, ta hüppab mäeküngaste peal (2:8b)
Antiteetiline	Stiilipuhast antiteetilisest parallelismi ÜI-s ei ole.
Sünteetiline	Su mõlemad nidad on kui kaks vasikat, mis väikese hirve kaksikud, kes lillekeste seas söövad.(4:5)

Tabel 8. Parallelismi tüübid.

⁵¹Nõmmik, Urmas. Sissejuhatus Vana Testamendi luule poeetikasse. Käsikiri. Tartu, 2011, 4-5.

⁵²Piibli raamat..., 648-649.

5.2. Vorm

Vanaheebrea luule moodustab keeruka ja rikkaliku sisu ja vormi terviku. Sisu mõjutab vormi ja vorm mõjutab sisu⁵³. Vormi ja sisu omavaheline kooskõla on ka Underi „Sonettides“. Seda eelkõige sonettidele iseloomulike tunnuste pärast, nt teemaarendus, lõpupuänt. Wilfred G.E. Watson väidab, et üks Ül stiilivõte on teema tugevnemine hüperbooli kasutamise abil⁵⁴. Nt „meie tahame väga rõõmsad olla ja rõõmustada sinu sees; meie tahame su armatsemisi meele tuletada enam, kui viina“ (1:4b)⁵⁵.

Toon võrdluseks Marie Underi sonetist „Õhtud II“ teise salmi kaks esimest rida:

Kuis kustub päiksega kõik püüd ja siht!
Ei valgus enam rõõmuviina kalla
„Õhtud II“⁵⁶

Nagu eelpool soneti kirjeldusest näha, on sonetilegi omane teema intensiivsemaks muutumine lõpus. On vaieldud küsimuse üle, mis eristab Heebrea Piibli luulet proosast. Igal juhul on õige väide, et luulet iseloomustab intensiivne regulaarsus ehk kõikvõimalike stiili-, vormi-, lauseehituse jne võtete kordumine ja kuhjumine. Ka proosas esineb regulaarsust, ent seda ei saa nimetada kuhjuvaks.⁵⁷ Pean Underi üheks stiilivõtteks metafooride kuhjumist. See ei muuda aga minu meelest luuletust konarlikuks, vaid teeb selle pigem ladusamaks. Seletan seda Underi metafooride nüansirikkusega. Näiteks:

Kuu poetand põrandalle hõbelehti,
Kui pisaraid on puhkend taevas tähti –
„Unetus“⁵⁸

---

⁵³ Nõmmik, *Sissejuhatus...*, 1.

⁵⁴ Watson, Wilfred G.E. *Classical Hebrew Poetry: A Guide to Its Techniques*. Sheffield Academic Press, 2001, 320.

⁵⁵ Piibli raamat..., 648.

⁵⁶ Under, *Sonetid*, 36.

⁵⁷ Nõmmik, *Sissejuhatus...*, 2.

⁵⁸ Under, *Sonetid*, 66.

VT luuletustest võib moodustada kõnesid. Luuletustel on oma funktsioon, näiteks süüdistav või häda kuulutav, õpetav või manitsev, ülistav või kaebav, ent kokku kõnena või luuletusena moodustavad nad ühe terviku, sünteesi, näiteks süüdistuskõne, õpetuskõne, hümn, kaebelaulu.

Sarnasus on siin sonettidega. Underi „Sonettides“ on sonettide tsüklid nt „Sirelite aegu“, „Aiad“, „Õhtud“, „Helged sonetid“. Neis on nii ilu ülistavaid kui kurbuse üle kaebavaid hetki. Toon näiteks katkendeid sonettide tsüklist „Sirelite aegu“, mis omamoodi moodustab laulu ilu- ja õnnetundest:

VT-le sarnane kirjanduslik võtte	„Sirelite aegu“ salm
Hümniline looduse ülistamine (Sirelite aegu I, salm 1)	Ju toomehelbed jätvad jumalaga Ja sirelite õitseag on käes: Kõik pungad pakatavad täies väes, Kõik põõsad sinetavad maja taga.
Kaebelaul (Sirelite aegu I, salm 4)	Nii lõhnulaotvalt ümber minu voodi? Nii raske üksi kõike ilu kanda – Kuid sind ei ole siin, et teda sulle anda.
Hümn Elule (Sirelite aegu II, salm 4)	Taas tunnen tuksatavat noori sooni: – On nagu mind mu õitsev veri ehiks – Ah, elada on imeliselt hää!
Hümniline enda armutunde ülistus (Sirelite aegu III, salm 4)	Nüüd elu jaoks ma värisedes valvel: Kui kirsipung mus õitsma puhkeb veri, Nüüd ainuvalitsus mu hullul südamel.

Tabel 9. VT kirjandusliku võtte näide.

Selle näite puhul ei saa muidugi otsida täielikku sarnasust. Üks tekst on Marie Underi poolt loodud ja kirjeldab tema enda tundeid. Teise teksti, VT teksti autorid ei ole päris kindlalt teada. VT puhul on tegu sakraalse tekstiga.

5.3. Algriim

Indrek Hirv ütleb: „Aga nüüd, hakata heebrea luulega sidet otsima, siis see ei ole nii lihtne. Nii iseenesestmõistetavalt heebrea luules on algriim tähtsam kui riim ja Underil on ka sisekokkukõlasid.“⁵⁹

Toon järgnevalt ära ühe näite Marie Underilt ja teise Ül-st, kus heebrea tekst on transkribeeritud ladina tähtedega, et saada arusaadavam ülevaade.

Ju too-mehel-bed jät-nud ju-ma-la-ga
ja si-re-li-te õit-se-aeg on käes
Kõik **p**ungad **p**akatavad täies väes,
Kõik **p**õõsad sinetavad maja taga.
„Sirelite aegu I“⁶⁰

mīzōt ‘olāmin-hammīdbar
mītrapeqet ‘al-dōdāh

(Ül 8:5)

*Sõna *hammīdbar* koosneb artiklist *ha-* ja sõnast *midbar*, seega saab lugeda „*mi-*“, algriimi osaks.

Kuis võiksin magada, kui armastan ma nõnda!
Kuu **p**oetand **p**õrandalle hõbelehti,
Kui **p**isaraid on **p**uhkend taevas tähti –
Kuis võiksin unusta nüüd sind ja iseenda!
„Unetus“⁶¹

pittah hassəmədar
hēnēšū hārimmōnīm

(Ül 7:13)

⁵⁹ Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

⁶⁰ Under, *Sonetid*, 11.

⁶¹ *Ibid.*, 66.

5.4. Metafoor

Metafoor ühendab erinevaid keelekujundeid sarnasuse abil⁶². Sõnasõnalise võrdluse üleminek kaudsõnaliseks loob metafoori – varjatud võrdluse⁶³.

Metafooride tõlkimisel tuleb tähele panna, et ei oleks võimalik teha tõlgitud metafoorist vale tõlgendust teose konteksti kohta. Metafooride tõlgendamise abil on võimalik luua allegooria. Üldtraditsiooniline allegooriline vaatlemine põhinebki suures osas metafooridel.

Metafoor on suurepärane vahend kulunud tähenduse värskendamiseks või tuntu abil tundmatule viitamiseks. Ül-s on tuntud komponent tihti metafoori osa. See võib olla kohanimi, rajatis jm. Nt: „ja su riiete lõhn on otsekui Liibanoni lõhn!“.

Marie Under	Ülemlaul
Jasmiini õites kastan käed kui piimas , Mu üle lõhnu nagu vihma kukub. Kuu hõbe gondel pilvelaines hukkub ⁶⁴	Mu õde ja pruut! Sina oled kui rohuaed , mis lukus; sa oled kui hulk vilja , mis luku taga üks hallikas , mis kinni pandud pitseriga. (4:12)

Tabel 10. Võrdlus 1.

Marie Under	Ülemlaul
Ning heina, tümiani lõhnad kanged Kui kirjud loorid õhus nõrgumas, Ent meri peegeldab kui kirgas klaas . Sa, kaunis päev, kui arm mu üle langed! ⁶⁵	Kes see on, kes üles läheb kõrvest kui suitsu sambad , (3:6a)

Tabel 11. Võrdlus 2.

⁶²Merilai, Saro, Annus, *Poeetika...*, 41.

⁶³Sutrop, Urmas (koost.) 2008. *Jaan Ainelo ja Henrik Visnapuu*. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 34.

⁶⁴Under, *Sonetid*, 47.

⁶⁵*Ibid.*, 63.

Marie Under	Ülemlaul
Ju toomehelbed jätvad jumalaga Ja sirelite õitseag on käes: Kõik pungad pakatavad täies väes, Kõik põõsad sinetavad maja taga. ⁶⁶	Su huuled tilguvad kärjemett, mu pruut; mett ja piima on su keele all, (4:11a)

Tabel 12. Kaudne metafoor.

Marie Under	Ülemlaul
Ja lahkumise rusuv lein me vahel. End katan mingi häbi, härma küüsis, Kui Eeva oma üsa paradiisis . ⁶⁷	Ma vannutan teid, oh Jeruusalemma tütred, väikeste ja suurte hirvede juures välja peal, (3:5)

Tabel 13. Tähtsate kujunditega sisu esile tõstmine

Võrdlused ja metafoorid võivad ka koos esineda⁶⁸. Näide:

Marie Under	Ülemlaul
Oh ära kumarda mu poole omi huuli, Mu kaelale kui üle valge luige Nii uhke oma. Mürgiline muige Mu suul, kust pleekind mai ja punab küps juuli ⁶⁹	Põgene, mu armuke, ja ole väikese hirve ehk suure vasika sarnane, kalli rohtude mägede peal (8:14)

Tabel 14. Võrdluste ja metafooride esinemine koos.

⁶⁶Under, *Sonetid*, 11.

⁶⁷*Ibid.*, 26.

⁶⁸Watson, *Classical Hebrew Poetry*, 260.

⁶⁹Under, *Sonetid*, 31.

5.5. Epiteet

Epiteedi ülesleidmine armastusluules on tihti raske, sest epiteet ja metafoor ei eristu seal selgelt.

Underi „Sonettides“ on epiteediks nt „kuldne“:

Ta väsimata pildus päikse poole,
Kui **kuldse** naeru sätendava läike!
„Lõoke”⁷⁰

Näiteks sõna „kuld“ esineb Ül-s 1:11 ja ei ole epiteet: „Meie tahame sulle kuldehtid teha hõbekuppudega“ (1:11). Küll aga võivad epiteetidena tunduda hellitussõnad, nt „mu sõbruke“ (1:15) ja „mu armuke“ (1:16).

Marie Underi „Sonettides“ ei ole kasutusel hellitussõnu nagu „kullake“, „kallike“ ja „ilusake“. See tuleneb ilmselt sellest, et „Sonettide“ autor on naine, mitte mees.

5.6. Kirjeldus

Kalle Kasemaa on seostanud Ülemlaulu araabia luulega⁷¹. Seda järgmiste poeetiliste luulekujundite tõttu, nagu *waṣf*. Kuigi seda seostatakse *qaṣida*’ga⁷² (ülustusluule, mis sarnaneb Euroopa oodiga) hilisemal ajal rohkem, võib arvata, et *waṣf* esines omaette juba araabia islamieelses luules. Kuna teema nõuaks eraldi uurimust, mis antud töö raamidesse ei mahu, siis on oluline vaid välja tuua selle kujundi iseloom, mis aitab kõnealust luulekujundit paremini mõista ja seostada Underi luulega.

*waṣf*⁷³ – araabiakeelne termin, mis tähendab „kirjeldust“. On omane mitte ainult loodusluulele, vaid esineb ka teistel juhtudel, nagu näiteks relvade või hobuste kirjeldamisel, kui ülistatakse võitlusse minekut. Üsna tavaline on aga siiski selle kasutamine luules aedade ja lillede kirjeldamiseks, „kirjeldus“

---

⁷⁰Under, *Sonetid*, 56.

⁷¹Kasemaa, *Ülemlaul*.

⁷²Tobi, Yosef 2010. *Between Hebrew and Arabic Poetry: Studies in Spanish Medieval Hebrew Poetry*. Leiden. Boston, Brill, 5.

⁷³*Ibid.*

tähendab pikemat teemaarendust, kus kirjeldatavat objekti vaadeldakse detailselt ülevalt alla või alt üles. Kasutatakse hulka metafoore.⁷⁴ Metafoorid on eksaktsed, et iseloomustada armastatu anatoomiat⁷⁵.

5.7. Waşfi näited Piiblist

Vaata, sa oled ilus, mu sõbruke, vaata, sa oled ilus; su silmad on kui tuikese silmad su hiustetukkade vahel; su karvad on kui kitste kari, kes Gileadi mäelt hiilgavad. Sinu hambad on kui lammaste kari, mis ära niidetud, kes pesemisest tulevad, kes kõik kaksikuid kannavad, ja ei ole ükski nende seast ilma souta. Sinu huuled on kui helepunane lõng, ja su kõne on lõbus; su silmatagused on kui lõhkileigatud granaatõun su hiustetukkade vahel. Su kael on kui Taveti torn, mis sõjariistade hooneks üles ehitatud; tuhat kilpi on tema peal rippumas, need kõik on vägevate kilbid. Su mõlemad nidad on kui kaks vasikat, mis väikese hirve kaksikud, kes lillekeste seas söövad. Kunni päev suure lõunasse saab, ja varjud põgenevad, tahan mina mirri mäe peale minna ja viiroki künkale. Sa oled hoopis ilus, mu sõbruke, ja sinu sees ei ole viga. (Ül 4:1-7)

Sina oled ilus, mu sõbruke, kui Tirtsa linn, lõbus, kui Jerusaleml, hirmus kui mäehulgad lippudega. Pööra oma silmad mu pealt ära, sest nemad kihutavad mind väga; sinuhiuksed on kui kitste kari, kes Kileadi mäelt hiilgavad. Sinu hambad on kui emalammaste kari, mis pesemisest tulevad, kes kõik kaksikuid kannavad, ja ei ole ükski nende seast ilma souta. Sinu silmatagused on kui lõhkileigatud granaatõun su hiuste vahel. (Ül: 6:4 - 7)

5.8. Kirjelduse näited „Sonettidest“

Ju punetama sõstrapõõsad löövad:
Neilt raskelt rippumas on rikkad sarjad

---

⁷⁴Nõmmik, *Sissejuhatus...*, 2.

⁷⁵Murphy, Roland E. 1990. *Song of songs. A Commentary on the Book of Canticles or The Song of Songs*. Minneapolis, Fortress Press, 46.

Kui pärlid paelal magushapud marjad,
Mis lapsed vargsi ju poolvalmilt söövad.

„Suvel I”⁷⁶

Ja sügisõhtu halli rõskusesse
Sa, vaikne aid, nüüd omad ilud pillad:
Ah, floksi punapuhmad, astrid lillad,
Levkoide kähar siid – kõik suland lõhnadesse.

„Aiad I”⁷⁷

---

⁷⁶**Under**, *Sonetid*, 19.

⁷⁷*Ibid.*, 45.

IV. Marie Underi „Sonettide“ ja Vana Testamendi Ülemlaulu temaatiline võrdlus

1. Sissejuhatus

Kui vaatleme Marie Underi „Sonette“ ja Ül raamatut tervikutena, siis hakkab silma palju ühiseid teemasid. Looduskirjeldused on tihti ühte põimunud armastuse kirjeldustega, „Sonettides“ ja Ül-s on armastajad vahel koos ja vahel lahus. Suureks sarnasuseks on aia motiiv. Mõlemad teosed on fantaasiaküllased. See fantaasiaküllus on läinud selleni, et mõlemas teoses on nähtud kunstiteost. Ühiste teemade sarnasus on suur. Sellest, kuidas need sarnasused täpsemalt välja näevad, ma siin peatükis räägingi.

2. Jumala roll Ülemlaulus ja „Sonettides“

Jumala rolli võrdlemisel ükskõik millise Piibli raamatu, välja arvatud Ül-ga, on etteaimatav tulemus. Jumal võim on vägev ja ta on tekstist selgesti eristatud. Ül sisuks on „Arm on võimsam kui surm”.⁷⁸ See avaldub kõige paremini kirjakohas Ül 8:6.

---

⁷⁸**Salo**, *Saalomoni Laulude laul*, 46.

1904 trükk	1997 trükk	2007 trükk
Pane mind kui pitserimärk oma südame peale, kui pitserimärk oma käevarre peale; sest armastus on tugev kui surm, ja tema kange armastamine on kõva kui surmavald; armastuse lõõsk on tuline lõõsk, kui suur tuleleek.	Pane mind pitseriks oma südamele, pitseriks oma käsivarrele! Sest armastus on tugev nagu surm, armukadedus julm nagu surmavald. Selle lõõsk on tulelõõsk, selle leegid Issanda leegid.	Pane mind pitseriks südamele, pitseriks oma käe peale, sest arm on vägev kui surm, kirg on kange kui kalm. Tema nooled on tulenooled, Jehoova välgu lõõm:

Ül kirjakoht 8:6 on ainuke koht, kus nimetatakse Jumalat selle armastuse hümniks peetava raamatu tekstis. Aga nagu näha, ei ole Jumalat nimetatud igas eestikeelses tõlkes. Kalle Kasemaa seletab Jumala nimetamist järgnevalt: tõlgitav väljend on enamiku eksegeetide meelest liitsõna, mille lõpus seisab nime JHWH lühivorm JH, seega JH ehk JHWH, leek. Nõnda on ka ilmselt masoreedid seda sõna mõistnud. Sõna „leegid“ lõpus on võimalik Rudolph Gerlemani meelest näha aga hoopis intensiivset sufiksit, mis tähendab, et Jumalat tekstis ei nimetata.⁷⁹

Vello Salo kommenteerib Jumala nime kasutamist järgnevalt: „Väärrib eraldi mainimist, et armastuse-ülemlaul ei viita kuskil Iisraeli religiooni esimesele, armastuskäsule – *sa pead Jehoovat, oma Jumalat, armastama kõigest oma südamest ja kõigest oma hingest ja kõigest oma väest... sa pead oma ligimest armastama kui iseennast* –, olgugi et kasutab sedasama verbi (hb ahab)“.⁸⁰ Vello Salo pakub oma kommentaaris Jumala nimekuju „Jehoova“ tõlkimiseks

⁷⁹Kasemaa, Ülemlaul.

⁸⁰Salo, Saalomoni Laulude laul, 40.

eestikeelseid vasteid „innukas, toimekas, südi, harras, agar, usin, elav, hoogne, tuline, kirglik, kiivas“⁸¹.

Roland Murphy järgi on Piiblis metafoorina kasutatud surm kaanani mütoloogiast pärit surmajumal ehk isikustatud jõud Mot⁸².

Kuigi keeleliselt on Jumala nimetamine Ül tekstis raskesti tõlgendatav, ei kaota Jumal teoses võimu surma üle. Võiks öelda, et võimu pigem suurendatakse, rõhutades surma tuleleekide kaudu Jumala rolli.

Seda, kuidas on armastusel võimalik varjata Jumala nime ja kui tähtsal kohal on Jumala nimi Marie Underi elujõust pakatavates „Sonettides“, vaatlen järgnevas. Marie Underi „Sonettides“ ei kohta me sarnaselt Ül-le Jumala nimetamist teoloogilises tähenduses. Sõna „Jumal“ esineb sonettides „Sirelite aegu I“ ja „Aiad I“. Mõlemas luuletuses osutub aga „Jumal“ looduses toimuvate protsesside lõppemise tähistamise vahendiks.

Ju toomehelbed jätvad jumalaga

Ja sirelite õitseag on käes:

Kõik pungad pakatavad täies väes,

Kõik põõsad sinetavad maja taga.

„Sirelite aegu I“⁸³

Kui siin salmis nimetatakse Jumalat lõpu või lahkumise avaldusena, on tähelepanuväärne, et see ei kutsu esile kurbust. Ta põhjustab lugejas hoopis suure rõõmu emotsiooni. See on mõneti võrreldav surma üle võidu saavutamisega. Samas ei ole ka toomehelbed siin luuletuses mingil juhul kurbuse sümboliks.

---

⁸¹**Salo**, *Saalomoni Laulude laul*, 39.

⁸²**Murphy**, *Song of songs*, 196–197.

⁸³**Under**, *Sonetid*, 11.

Georgiinidel kuldkollased rosetid.
Ah, need on viimsed õitsmise ekstsessid –
Kurb-rõõmus surmaeelne „jumalaga”.
„Aiad I”⁸⁴

Siin luuletuses on Jumala nimi laotatud mööda aeda laiali. Tema nimetamist ei oleks õige tõlgendada kurbusena, vaid pigem teadmisenä, et ilma temata pole ka elu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kummaski analüüsitavas teoses ei ole Jumala nime tarvitatud otseselt, vaid ainult kaudselt. Ta on äärmuslikkuse sümbol, mis aitab Ül-s tõsta esile armastuse jõudu ja „Sonettides“ looduse vaheldusrikkust, aga ka korrapärasust. Ül tekstis aitab Jumala nimetamine tõsta mehe ja naise vahelise armastuses esile truudust.

3. Religioosne tunnetus

Nagu eelmisest peatükist ilmnes, on olemas ekstravagantseid metafoore, mis aitavad käsitletavat teemat paremini esile tõsta. Need metafoorid sisaldavad ka vahel religioosselt laetud väljendeid, nt „Jeruusalemma tütrede“ (Jeruusalemm – juutide pühim paik). Underi „Sonettide“ luuletuses „Need minu ilusaimad laulud“ on kasutusel kristliku iseloomuga väljend „Suur Reede“. Vaatlengi järgnevalt mõnda näidet.

Ma vannutan teid, Jeruusalemma tütrede,
gasellide või aasa hirvede juures:
ärge eksitage ega äratage armastust,
enne kui see ise tahab! (Ül 2:7; Piibel 1997)

Kalle Kasemaa ütleb: „„Jeruusalemma tütrede“ on kirjanduslik topos”⁸⁵. See rõhutab ohtu kaotada armastus. Selline kirjakoht esineb veel ka Ül 3:5 ja 8:4.

---

⁸⁴Under, *Sonetid*, 45.

⁸⁵Kasemaa, *Ülemlaul*.

Viimases ei kasutata loomametafoore. Kõigis kolmes nimetatud kohas lõpetab selline salm pruudi ja peigmehe kahekõnet.

Armastuse kaotamise ohuga ei tegele Marie Underi luuletus „Need minu ilusaimad laulud“:

Need ilusaimad laulud olen siiski
Ja tunded pühad nagu Suurel Reedel
Ma patja nutnud ahastuse öödel
Kui piinapisarate kuumi piiski⁸⁶

Väljend „Suur Reede“ iseloomustab siin poetessi tundeid sakraalses võtmes. Luuletuse järgnevad read näitavad, et tundeid raamiv sakraalsus tähendab siin armastuse pühadust. Kui üleelmises näites oli teemaks armastuse ohtlikkus, siis siin luuletuses on teine armastusluule iseloomulik joon välja toodud, ehk armastus teeb haiget. Nagu eelpool nägime, ei võida siin luuletuses armastuse valu, vaid rõõm, mis salmi lõpus poetessi ihu õitsema paneb.

Nii hulle hõiskeid nukras hinges valmis!
Eks seks mu ihugi suurt õitsmist näita,
Et tal nii hell ja haige süda peita.
„Need minu ilusaimad laulud”⁸⁷

Oma ihu ehib poetess lisaks õitele ka veel „Helgete sonettide“ tsükli väljendiga „Eeva“. Aga ka selleski luuletuses on tegu soneti teemat tugevdava metafooriga.

---

⁸⁶Under, *Sonetid*, 5.

⁸⁷*Ibid.*

Ja lahkumise rusuv lein me vahel.
End katan mingi häbi, härma küüsis,
Kui Eeva oma üsa paradiisis.⁸⁸

Kokkuvõtteks saab tõdeda, et toodud näidetes rõhutab religioosne väljend armastuse jõudu. Erinevuseks on see, et Ül näites kasutatakse väljendit armastuse kaotamise ohust rääkides. „Sonettides“ on religioosel väljendil kaks omadust. Luuletuse üldises kontekstis sümboliseerib ta armastuse õnnelikku rõõmu, kuid esimest salmi eraldi vaadates toob esile ka armastuse haiget tegemise võimaluse.

4. Looduskirjeldused

4.1. Looduskirjelduste dünaamilisus ja küllus

Ül-s on looduspiltide kasutamisel ülekaalus verbaallaused. Kevade saabumist kirjeldatakse nagu mingit sündmust. Varakevadesis lüürilises looduse kirjelduses on tähelepanuväärne, et loodust ei kirjeldata piltidega võrdluste teel, vaid konstateeritakse muutusi looduses. Loodust tajutakse iseenda pärast, mida muidu ei kohta VT-s ega vanaegiptuse lüürikas.

Ül looduskirjeldused on täis õnnejanus meelelisust. Looduse kirjeldamine ei kritiseeri, vaid raamib oma tegevust lüürikaga. Vaatlemise ja kirjeldamise viis pole konkreetselt kaemuslik, vaid on fantaasiarohkelt kaemuslik. Kaunid metafoorid ja võrdlused ei mahu meelelistesse piiridesse, sest tahavad suurendada tundelist efekti. Maastikukirjelduste keskmes pole sageli mingi olukord, vaid sündmus, looduse puhkemine ja rõõm selle üle. Ei anta kindlapiirilisi kontuure, vaid kõik on liikumises ja dünaamiline. Ül maastikukirjeldustes hakkab silma kummaline joon: värvid mängivad selles väga väikest osa. Aed, lillepeenrad, lilled, isegi õunad lõhnavad, aga neil ei ole värve.⁸⁹

---

⁸⁸Under, *Sonetid*, 20.

⁸⁹Kasemaa, *Ülemlaul*.

4.2. Sonettide „Sirelite aegu“ looduskirjeldused

Toomehelveste vaheldumine sireliõitega Underi sonettides on käsitletav analoogiliselt ülalöelduga. Sirelite õitsemine on kirjeldatav kui looduses toimuv sündmus. Verbaallauseid on siingi vaja sündmuse kirjeldamiseks ja muutuste konstateerimiseks, nt toomehelbed lahkuvad, pungad pakatavad.

Underi luules ei puudu looduse kirjeldamisel võrdlused:

Ah, piki maja nagu punav pael
Veel pungi puhkemas kui suuri marju!
„Sirelite aegu II”⁹⁰

Sireliõite keskel ahmib Marie Under endasse ilu. Hakata kritiseerima looduses pungade puhkemist tundub talle võimatu. Ta on kurb kallima puudumise pärast, kuid leiab looduse metafooridel ekseldes üles enda sees peituvat armastuse laengu. Ilu ja armastuse võimsa jõu all sireliõitele langedes ei kaota ta fantaasiat, vaid suudab muuta oma käe luige kaelaks,⁹¹ saavutades loodusega ühtesulamisega veelgi suurema tundeefekti. Võib isegi tunduda, et ta peab loodust oma peigmeheks, kuna loodust imetledes leiab ta temas kõik armumiseks vajalikud komponendid.

Kui otsime loodusvärve, siis neid leidub Underi „Sonettides“ külluslikult.

Nüüd üle kirsipuude, üle terve aia
Üks hele õitepärg kui pehme valge vill
Ning lilla sirelid on küll ja küll,
Neist lõhnu hoovab helgemaid kui vaja.
„Sirelite aegu III”⁹²

---

⁹⁰Under, *Sonetid*, 12.

⁹¹*Ibid.*

⁹²*Ibid.*, 13.

Ka lõhnadega ei ole Under oma luules kitsi. Siingi salmis pole lõhnad midagi, mida tuleb ninaga taga otsida, vaid pigem üllatavad poetessi oma küllusega.

4.3. Ülemlaulu salmide 2:8 – 10a sarnasus „Sonettidega“

Seda kirjakohta analüüsid ilmnevad täpsemalt Ül ja „Sonettide“ looduskirjelduste sarnasused.

Mu kallima hääl! Vaata, ta tuleb,
ronides mägedel, hüpeldes küngastel.
Mu kallim on nagu gasell või noor hirv.
Vaata, ta seisab meie seina taga,
heidab pilgu aknaist sisse,
vaatab läbi võrede.
Mu kallim räägib ja ütleb mulle
(Ül 2:8–10a, Piibel 1997)

Toodud kirjeldus on sissejuhatus otsesele kõnele 2:10b–14. Siin salmides kirjeldab tütarlaps, kes on oma vanemate majas⁹³, oma peigmeest kolmandas isikus. Tütarlaps võrdleb teda gaselli ja noore hirvega⁹⁴.

Millised on siis sarnasused? Alustan võrdlust sonetiga „Sirelite aegu I“:

Ju toomehelbed jätvad jumalaga
Ja sirelite õitseag on käes:
Kõik pungad pakatavad täies väes,
Kõik põõsad sinetavad maja taga.⁹⁵

Tundub, et toomehelbed ja sireliõied suudavad üksteisega kõneleda. Loodusmetafooride vahel tekkib luuletusse üks hääl. Kas poetess Marie Under

---

⁹³Murphy, *Song of songs*, 140.

⁹⁴Kasemaa, *Ülemlaul*.

⁹⁵Under, *Sonetid*, 11.

võis seda häält ette kujutada kallima häälena, mis mägedel hüppab, ei ole võimalik öelda. Aga soneti „Sirelite aegu I“ sisu murdekohas igatseb poetess näha oma kallimat end ümbritseva kauni looduse kõrval. See motiiv osutub nii tugevaks, et saab ka soneti puändiks.

Nii lõhnulaotvalt ümber minu voodi?
Nii raske üksi kõike ilu kanda –
Kuid sind ei ole siin, et teda sulle anda.⁹⁶

Seega sonetti tervikuna mõistes on võimalik leida teatav sarnasus peigmeest ootava pruudiga ÜI salmides 2:8–9. Loomad „gasell” ja „hirm” on ilu sümbolid⁹⁷.

ÜI salmis 2:10a juhatab pruut sisse noormehe kõne: „Mu kallim räägib ja ütleb mulle“ (ÜI 2:10a).

4.4. Ülemlaulu salmide 2:10b–14 sarnasus „Sonettidega“

ÜI salmis 2:10a juhatab pruut sisse noormehe kõne: „Mu kallim räägib ja ütleb mulle“.

„Tõuse, mu kullake, mu iludus, ja tule!”
Sest vaata, talv on möödunud
vihm on läinud oma teed,
maa peal on näha õiekesi,
lauluag on tulnud
ja meie maal on kuulda turteltuvi häält.
Viigipuu küpsetab oma marju,
viinapuud õitsevad ja lõhnavad.
Tõuse, mu kullake, mu iludus, ja tule!
Mu tuvike kaljulõhedes, kuristiku peidupaigas!
Näita mulle oma nägu,

---

⁹⁶Under, *Sonetid*, 11.

⁹⁷Murphy, *Song of songs*, 139.

luba ma kuulen su häält,
sest su hää on meeldiv
ja su nägu on ilus!“

(Ül 2:10b–14, Piibel 1997)

Kalle Kasemaa kirjeldab seda lõiku järgnevalt: „Siin kirjakohas seisab peigmees akna taga ja palub tütarlapsel välja tulla. See situatsioon meenutab antiikses ja hellenistlikus armastusluules levinud motiivi „kaebamist ukse taga“. Siin vaadeldav luuletus ei vii kaebamiseni, vaid kevade kirjeldamiseni ja tütarlapse ilu ülistamiseni.⁹⁸

Võrreldes sonetti „Sirelite aegu“ ja Ül 2:10b–14 looduskirjeldusi, on suur sarnasus õite ja lõhnade küllusega. Toomehelbed on justkui viigipuu marjad, mis on valmis saanud. Nähtamatud on selles võrdluses vaid akna raamid, mis on segunenud poetessi igatsuse tundega.

Kui otsida Underi sonetis kallima ilu ülistamist sarnaselt Ül kirjakoha lõpule, siis Underil on see asendunud poetessi armastuse tunde imetlemisega:

Nüüd elu jaoks ma värisedes valvel:
Kui kirsipung mus õitsma puhkeb veri,
Nüüd ainuvalitsus mu hullul südamel.
„Sirelite aegu III“⁹⁹

Peigmees ülistab oma pruudi ilu Ül-s. Poetess Marie Underi ülistus lähtub õnnelikust armunud olemise tundest. Mõlema õnnetunde kõrval on loodus. See tähendab, et loodust tajutakse enda õnnelik olemise pärast, seda ei imetleta kui suurt ja üllast Jumala loomingut. Või täpsemalt, seda ei öelda välja.

---

⁹⁸Kasemaa, *Ülemlaul*.

⁹⁹Under, *Sonetid*, 13.

5. Aia motiiv

5.1. Sissejuhatus

Kõigepealt lühidalt Underi aia motiivist. Suureks sarnasuseks „Sonettide“ ja Ül vahel võib pidada aia kujundi kasutamist. Marie Underi „Sonettides“ on sonetitsükkel „Aiad“. Loomulikult ei tohi ära unustada ka luuletust „Sinine terrass“.

Õnne Kepp nimetab oma ettekandes „Siuru kevad. Marie Under 130“ Marie Underit Eesti esimeseks aialaulikuks. Ta peab aeda selleks, mille kaudu avaldas Marie Under oma armastust tulevase abikaasa Artur Adsoni vastu „Sonettides“. Üks võimendab teist, jagades rõõmu ja naudingut. Erootilise tunnetuse kaudu pakub poetess ennast loodusele ja armsamale – ta on naine ja tema aedki on feminiinne.¹⁰⁰

Aia kujundist rääkimisel võtan aluseks Ül kirjakoha 4:12–16. Põhjuseks on aia varjatud erootiline omadus ja rikkalik taimede valik.

Mu õde ja pruut! Sina oled kui rohuaed, mis lukus; sa oled kui hulk vilja, mis luku taga, üks hallikas, mis kinni pandud pitseriga. Sinu võsud on üks ilus kranaati õunapuu aed kõikekallima viljaga, kui kupressipuu aed nardipuudega. Nardid ja sahvrar, vohumõõgad ja kanelipuud, ja kõiksugu viirokipuid, mirrid ja aloid ja kõiksugu kallimaid rohtusid. Oh sina rohuaedade hallikas, elava vee kaev! Mis Libanoni pealt jookseb. Ärka üles, põhja tuul, ja tule, lõuna tuul, puhu minu rohuiast läbi, et tema kallid rohud haisu rohkeste välja annavad; mu armuke tulgu oma rohuaeda ja söögu omast kõige kallimast viljast. (Ül 4:12–13, Piibel 1904)

---

¹⁰⁰Kepp, Õnne. Adson ja Under – loominguline kokkukõla ja poeetiline isikupära. Ettekanne seminaril „Siuru kevad. Marie Under 130“.

5.2. Õde ja pruut

Veel enne, kui hakkam rääkima aiakujundist, seletan mõne sõnaga kirjakoha algul sõna „õde“ tähendust. „Õde“ tähendab armastatud nii Ül-s kui ka Vana Egiptuse lauludes. Aga epiteeti „vend“ meessoost armastatu kohta Ülemlaulus ei kasutata.¹⁰¹ Seega on armsama kahekordne nimetamine ülaltoodud Ül kirjakohas stiilivõte.

Sõna „õde“ esineb Underil aia kontekstis sonetis „Sinine terrass“. Seal tähendab sõna „õde“ mitte armastatud, vaid päeva, mis tuleb taevast läbi lilleõite lõhna armunute juurde õhtul.

Päev loojaminev, kaunilt kustumas.
Kui verev roosikimp veel hõõgumas
Ta taevas – õde lilledelle,
Kes armust haiged. Aldis lõhnadelle
„Sinine terrass”¹⁰²

Lilled ei jää Underi selles ega ka järgnevas aiamotiiviga luuletuses ainult taevasse. Lillede kirjelduse osakaal on Underi aiakirjeldustes väga suur. Lilled on nii taevas kui aias ja on alati värvi- ning lõhnakirevad.

Aia kontekstis ei puudu Underil ka sõna „pruut“. Sarnane on see, et siingi on abiks päeva kujund.

Ja läbi päikseloori kuldse niidi
Ta õhetab ja jumestub kui pruut;
Kuid õhtul häbelikult ootab kuud,
Kui päeva palav kaisutus talt viidi –
„Aiad IV”¹⁰³

---

¹⁰¹Murphy, *Song of songs*, 46.

¹⁰²Under, *Sonetid*, 17.

¹⁰³*Ibid.*, 48.

Aed on siin samastatud sarnaselt Ül-le pruudiga. Detailne aia komponentide kirjeldamine on jäänud päikese kaisutuse varju. Kuid soojast kallistusest aiale ei piisa, soneti lõpus kingib ta enda siiski ööd valgustavale kuule.

Ja nagu närbuv, armus harduv naine
Kõik omad annid värisedes annab,
Aid sama oma hämmeldava lõhna
Kuu kurval kahvatusel vastu kannab.

„Aiad IV”¹⁰⁴

5.3. Aia võrdlemine pruudiga

Ülaltoodud Ül kirjakohas võrdleb peigmees aeda pruudiga. See võrdlus ei ole täpne. Näiteks Roland Murphy ütleb, et see võib olla isegi võrdluse puudumine. Samas ei ole tegu kurtmisega naise puudumise pärast. Veeallikas ja aed ongi nagu naise metafoor. Selles kirjakohas, kus aed on suletud, on mõeldud, et naine kuulub üksinda mehele.¹⁰⁵

Kalle Kasemaa kommenteerib võrdlust: tütarlast ei võrrelda aiaga, ei jää muljet, et tegemist oleks naisekirjeldusega või et tegemist oleks naisega üldse. Võrreldav osa on jäetud kõrvale ja on autonoomselt asunud kirjeldama aeda. Aia üksikuid puid ja taimi ei saa viia ühendusse tütarlapse võludega. Hakkab silma aia kirjelduse eksootiline joon. Puud ja taimed, välja arvatud granaatõun, mida siin kirjeldatakse, ei kasva Palestiinas. Enamik on neist tuntud Iisraelis kalli ja haruldase välismaise kaubana. Seega kirjeldatav aed on utoopiline aed. Taimede valikul ei ole olnud määrav luuletaja reaalsustunne, vaid stiilitunne. See, mida kirjeldatakse, on lõhnaainete aed. Nard, safran, kalmus jt sõnad võtavad kokku kõik muistses Idas tuntud lõhnaained. Lõhnaainetel on Ül-s ja Egiptuse armastusluules täita kirjandusliku topose osa.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴Under, *Sonetid*, 48.

¹⁰⁵Murphy, *Song of songs*, 160.

¹⁰⁶Kasemaa, *Ülemlaul*.

Marie Under ei kasuta fantaasiat aiaga seotud kujundite väljamõtlemiseks. Tema luuletajasule ümber on ehtne rohuaed, kus väljenditeks saavad meile teada-tuntud taimed, nt floksi punapuhmad, astrid lillad, levkoide kähar siid. Ta on nõus aia ilu täiel määral endasse ahmimiseks muutuma lapseks.

Kui laps ma seisan väravate taga,
Kus ümber verevad metsviina purpurketid.
Kui tulukesed leegitsevad kressid,
„Aiad I”¹⁰⁷

Keset lillelõhna aiavärava taga seistes ehk tunneb poetess tervet aeda ainuüksi talle kuuluvana.

Marie Under on sonette „Aiad” palju redigeerinud. Eri redaktsioonides väljendub Underi kunstiline muutumine vanemas eas igavikulisuse suunas. Toon näiteks soneti „Aiad I” viimase salmi algupärase ja redigeeritud (1958) variandi.

Georgiinidel kuldkollased rosetid.
Ah, need on viimsed õitsemise ekstsessid –
Kurb-rõõmus surmaeelne „jumalaga”.
(„Sonetid”, „Aiad I”)

Pruunkollased on daaliate suled:
Ah, see on viimne õitsemise palang,
Kurb-rõõmus surmaeelne „jumalaga”
(„Kogutud luuletuste” redigeeritud versioon)

---

¹⁰⁷Under, *Sonetid*, 45.

Värvide kirjeldamine on tumenenud. Ekstsessidest on saanud lihtne palang. Nagu tervet oma tööd kirjutades, nii tunnen ka praegu, et Ül vajaks Underi redigeeritud „Sonettidega” võrdlemiseks mõnd uut allegoorilist seletust, sest redigeeritud sonettide toon on muutunud kurvemaks ja on kesine armastajate õnne edasiandmiseks.

5.4. Tuudaimimarjad

Aiaga seotud kujunditega jätkates tuleb nimetada, et kirevas marjade loetelus Ül kirjakohas 4:13–16 võib Kalle Kasemaa arvates olla varjatud kujul Underi loomingust tuttav sõna „Tuudaimimarjad”.¹⁰⁸ Need marjad, nagu Marie Underi ballaadide lugeja teab, on täis armu võlujooki.

Uuemate piiblitõlgete keeles on need marjad ümber nimetatud „lemmemarjadeks”. Kalle Kasemaa seletab nende marjade tähendust: lemmemarjad esineb veel ainult Genesise 30:14–16. Ruuben leiab need viljakoristamise ajal põllult. Edasine jutustus näitab, et neile omistatakse afrodisiaakumi omadused. Vanades tõlgetes ja kirikuisadel samastatakse need alrauniga.

Mandragoral oli antiikaja meditsiinis ja rahvausus tähtis koht. *Mandragora officinalis* ehk alraun on Vahemere piirkonnas kasvav varreta rohi suurte lehtede ja kuldkollaste viljadega. Tuudaimi ja alrauni samastamine on aga vaieldav. Heebrea sõna võib olla ka üldnimetuseks taimede kohta, millel on narkootiline toime.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸Kasemaa, *Ülemlaul*.

¹⁰⁹*Ibid.*

6. Erootika

6.1. Sissejuhatus

Selles peatükis ei püüa ma paljastada kõike erootilisena tunduvat „Sonettides“ või Ül-s. Tahan tuua lugeja ette need nüansid, mis minule tunduvad tähelepanuväärsed. Mul ei õnnestuks olla objektiivne, kui püüaksin hakata mõtlema, kellele üks või teine „Sonettide“ armastusluuletus on kirjutatud. Samuti juhiks mu mõtted „Sonettide“ ja Ül seostamiselt kõrvale liigne huvi Ül seksuaalsuse vastu.

6.2. Erootilise keele iseloom

Ül erootiline keel on aga hõljuvalt tagamõtteline, mida ei saa transponeerida otsestesse piltidesse¹¹⁰. Pole võimalik öelda, et Underigi luules poleks hõljuvat erootikat. See avaldub hästi aia-teemalistes luuletustes.

Ning õhetavat õhtut tervitame,
Mis sama vaimustav ning veetlik oli eile –
Ah, kaunid päevad, kaunimaile öile
Nad õitsvad vastu. Armsam, unistame!
„Aiad I”¹¹¹

Kuigi poetess Marie Under toob oma sõnamängus aeda õe ja pruudi ning laseb oma kallimalgi enda kõrval unistada, jäävad minu meelest tema luuletustes ikka tema tähelepanu köitma aia lõhnad ja värvid. Aia lilleõiekujuline erootika peab „Sonettides“ siiski silmad häbelikult maha lööma sonetitsüklite „Sina ütled“ ja „Helged sonetid“ ees. Selle näiteks sobivad kõige paremini poetessil vanas eas häbelikult põlle alla peidetud „Helged sonetid I”:

---

¹¹⁰Kasemaa, *Ülemlaul*.

¹¹¹Under, *Sonetid*, 45.

Su sõrmed eksisid mu bluusi siidis,
Siis hõlmu laotes järel' andis sõlg
Ja nagu õis säält puhkes valge õlg,
Rind särgist paisudes end vabastada püüdis:

Su pilgu palav meelitus, see hüüdis,
Kui oleks kustutada armuvõlg:
Pea pitsilumest libises ka selg –
Ei püsind ükski liige enam riidis.

Kirg varvasteni alasti mind kooris.
Poolkinnisilmil nagu udulooris
Sind nägin tarretuses seisatlevat,

Mu ihu iludusi imetlevat.
Sääl äkki lõõmas ihaleek meil kahel:
End tundsin kaduvat su käte vahel
„Helged sonetid I“¹¹²

Esimesest salmis rohuaiaist armatsemisse kaasa võetud valge õis pudeneb hetkega lugeja silme all põrandale. Kui stiili käsitlevas peatükis nimetasin araabia kindlat olukorda kirjeldavat kujundit seoses kirjakohtadega Ül 4:1-7 ja 6:4-7, siis siin on olemas sarnasus. Kadunud on ainult ekstravagantsed metafoorid, mille asemel on poetessi alasti keha.

Oleks kohatu eelneva jutu peale jätta avamata Ül erootilist pildikeelt. Oma töö viimast peatükki kirjutades tunnen, et ei tohiks jätta enda teada tundmaõpitud kujundite varjatud tähendusi. Nagu peatüki alguses mainitud, on „Sonettide“ ja Ül ühiseks teemaks armastatute lahusolek ja koosolemine. Üks koht, kus armunute koosolemise lõpetab vannutamine, on Ül 8:4. Seega toon ära sellele eelnenud lõigu.

---

¹¹²Under, *Sonetid*, 25.

Ma tahaksin sind saata ja sind viia oma ema kotta, seal peaksid sa mind õpetama; ma joodaksin sind kalli rohu viinaga, oma kranaatiõunapuude mahlaga. Tema pahem käsi oleks mu pea all, ja ta parem käsi hakkaks mu ümber kaela.

(Ül 8:2–3, Piibel 1904)

Kalle Kasemaa kirjeldab seda armastajate kohtumist järgmiselt. Siin on paar koos ema majas. Tegemist on armastusstseeniga, mida kirjeldatakse varjamisi. Tütarlast õpetatakse ja ta vastab sellele õpetusele žestiga, mille mõte pole selge, kuid mis tõenäoliselt on õrnuseavaldus. Ka õpetamine peaks tähendama midagi säärast. Näib, et ka heebrea keeles on õpetamine armastuse avaldamise eufemismiks.

Käsitletavas kirjakohas on keerukas keeleline olukord. Ma jätan oma töös selle võõrkeelse sõnamängu kirjeldamata ja toon kohe välja Kalle Kasemaa poolt pakutava tõlke selle sõnamängu iseloomustamiseks: „Kui Sa mind õpetaks, annaksin ma Sulle juua“. Joomisel ja juua andmisel on siin kahtlematult erootiline tagamõte.¹¹³

Kui otsida nüüd erootilise varjundiga sõnadele „õpetama“ ja „jooma“ sarnasust Marie Underi „Sonettidest“, siis luuletusest „Ma armastan su armastust“ leiame kaudselt mõlemad kujundid. Under on seda luuletust hiljem redigeerinud. Toon siinkohal ilmestamiseks ära selle soneti kaks viimast salmi. Lisan juurde ka hiljem redigeeritud viimase salmi.

Ma armastan su armastust! Sa mind
Sind armastama oled armastanud,
Mind hõõgab ilusaks su armuind.

Sa leevendad mu igatsusejanud:
Su sõnu rüüpan nagu elujooki,
Su hellust maitsen nagu maiusroogi.¹¹⁴

---

¹¹³Kasemaa, *Ülemlaul*.

¹¹⁴Under, *Sonetid*, 65.

„Kogutud luuletuste” 1958. aasta redaktsioon:

Sa leevendad mu igatsusejanud:
Kui elujooki sinu rõõmu joon,
Su valu oma valuks ümber loon.

Algselt ilmunud luuletuses ei esine „õpetama“ ja „jooma“ oma originaalsel kujul, kuid metafooridena nad kaudselt seda teevad. Kui asendame ülaltoodud näites esimeses salmis „Sind armastama oled armastanud“ kujundiga „Sind armastama oled õpetanud“, siis jääb ilusasti, püsides Ül mõttelaadis, alles armuind.

Täpselt samamoodi jääb alles helluse maiusroog viimases salmis, kui asendame „Su sõnu rüüpan nagu elujooki“ kujundiga „Su sõnu joon nagu elujooki“.

Nende kahe sõna luuletusse paigutamine muudab vähemal või rohkemal määral luuletuse sisu kirglikumaks, jättes alles algupärase idee.

Redigeerimise läbinud luuletuse viimane salm sisaldab sõna „jooma“. Asendan „Kui elujooki sinu rõõmu joon“ väljendiga „Kui elujooki sinu rõõmu armastan (armatsen)“. Seegi jätab alles algupärase mõtte.

Kui otsida neile sõnadele täpset vastet, siis sõna „õpetama“ 1917. aastal ilmunud „Sonettides“ ei esine. Küll aga on selles kogumikus mitmel korral kasutusel sõna „jooma“:

Siis sulan ma: sa paendud põlvitades
Ja minu häbelikuis pisarates
Mu hinge harrast küllust ärdalt jood.
„Hardumus”¹¹⁵

---

¹¹⁵Under, *Sonetid*, 22.

Siin luuletuses tundub, nagu oleks sõnal „jooma“ ka eesti keeles erootiline tähendus. Hinge harrast küllust juues saab sõnast „jooma“ armatsemine.

Sõnadele „õpetama“ ja „jooma“ armastamise või armatsemise mõtet luues võime neid luuletuse sisuga haakuvalt ette kujutada. Kindlasti ei tohi me Underi luuletustega teha nii, et me algselt kirjapandud sõnad unustame.

7. *Unetus*

Selles alapeatükis võtan ma võrdluse aluseks Marie Underi „Sonettidest“ luuletuse „Unetus“. Põhjuseks on, et luuletuses on väljendatud minu meelest armunud olemise tunnet.

Kuis võiksin magada, kui armastan ma nõnda!

Kuu poetand põrandalle hõbelehti,

Kui pisaraid on puhkend taevas tähti –

Kuis võiksin unusta nüüd sind ja iseenda!

Kuis võiksin magada, kui armastan ma nõnda,

Et igatsusega võin nüüdseid tunde ehti,

Öö hallusesse päeva pärlid plehti,

Ja kurbust kanda nagu õnne mõnda!?

Sind mõelda, rind täis purpurõhetust,

End lasta rõõmu roosa lainest kanda –

Mis sest, kui kuskil põrkad valuranda.

Kuis magada, kui rind, täis õnnekust

Ja leina, harrastab öid-päivi neid

Kui esimesi, või kui – viimaseid.¹¹⁶

---

¹¹⁶Under, *Sonetid*, 66.

Luuletuse esimeses salmis tajub poetess, kuis armastus ei lase tal magada. Ta on toa põrandale maalinud öö ja otsib oma mõtteis seda, keda ta hing armastab. Sarnase koha leiame ka ÜI 3:1–5, kus tütarlaps otsib ja püüab leida linna pealt oma kallimat.

Oma voodi peal olen ma mitu ööd otsinud, keda mu hing armastab; ma olen teda otsinud, ja ei ole teda mitte leidnud. Ma tahan otse üles tõusta, ja mööda linna ümber käia uulitsate ja turude peal, ja otsida, keda mu hing armastab; ma otsisin teda, ja ei leidnud teda mitte. Hoidjad leidsid mind, kes mööda linna ümber käivad: Kas olete näinud, keda mu hing armastab. Natukese aja pärast, kui ma neist sain mööda läinud, leidsin mina vast teda, keda mu hing armastab; ma pidasin teda kinni, ja ei taha teda mitte maha jätta, kunni ma teda oma ema kotta saan viinud, ja selle kambrisse, kes mind ihus kannud. Ma vannutan teid, oh Jerusalemma tütre, väikeste ja suurte hirvede juures välja peal, et teie mitte üles ei ärata ega üles ei aja seda, keda ma armastan, kunni ta ise tahab.

(ÜI 3:1–5, Piibel 1904)

Kalle Kasemaa väidab nagu enamik eksegeete, et selles kirjakohas on tegemist pruudi unenäoga. Seega lausa vastupidine olukord selle alapeatüki pealkirjale Unetus. Unenäoks muudab selle kirjakoha tema utoopiline kirjeldus. Öine uitamine ja kohtumine linna vahtidega ja pärimine nendelt, kus on see, keda minu hing armastab.

Under ei suuda keset öö hõbetähti unustada oma kallimat ja sarnaselt ei suuda seda ka ÜI-s pruut. Igatsuse kirjeldamisega sonetis „Unetus“ samastab Under end küsimusega: „Kus leida seda, keda mu hing armastab?“. Sarnaselt ÜI kirjakohale on kurbus armastuse rõõm. Seda näitab lõpuks armunute kohtumine ema majas ÜI-s ja poetessi rinna sees peidus olev õnnetunne.

8. Päiksevann

Selle alapeatüki aluseks on jällegi üks Marie Underi tervikluuletus – „Päiksevann“. Luuletusega võrdlen ma inimese kirjeldust. Jällegi pean juba alguses ütlema, et minu eesmärk pole anda täielikku ülevaadet ÜI inimese kirjeldusest.

Kuis kõliseb ja kohab põllulaine,
Ta kaldal lokkab kõrge rammus hein
Kui lilletikandustest läikiv sein –
Siin alasti ma laman päikest ihkav naine.

Ah, linnast tulles, väsind, verevaene,
Kõik keha päikest joob; kui kuldne vein
Ta soontes tuksub: hingest lahkub lein
Ja joovastusele mul andub süda kaine.

Näe, mesilased sumisedes tooma
On tulnud õitelt lõhnavatelt mett,
Mind imetlevad nagu imelooma.

Ja liblikad mul suudlemas on kätt,
Ning viljapääkeste blond käharuse alt
Mind rukkilille sinisilmad vaatvad ihkavalt.¹¹⁷

Siin luuletuses on avanud luuletaja oma keha päiksekiirtele. Võiks öelda, et tegu on enda imetlemisega. Sellele luuletusele pole raske Ül-st leida sarnasust. Põhjuseks on, et Ül inimese kirjeldused on hulka värvilisemad kui looduskirjeldused. Päevitamisega seostuv tume naha värv leiab endale paralleeli Ül 1:5–6.

Mina olen must ja lõbus, oh Jerusalemma tütre! Kui
Kedari telgid, kui Salomoni tekid. Ärge vaadake mu
peale, et mina väga must olen, et päike on mu peale
paistnud; mu ema lapsed on väga vihased mu peale, nemad
on mind pannud viinamägede hoidjaks; ei mina pole
hoidnud oma viinamäge, mis mu päralt.

(Ül 1:5–6, Piibel 1904)

---

¹¹⁷Under, *Sonetid*, 15.

Luuletuses „Päiksevan“ ei ole poetess küll tuhkatrüinu, vaid pigem vastupidi. Ta teab kindalt, et ta keha on ilus. Ül-le sarnaselt võtab ta oma keha kirjeldamiseks appi lilled. Luuletuse lõppu võiks võrrelda Ül kirjakohtaga 2:15.

Võtke meile kinni rebaseid, väikesed rebaseid, kes viinamäed ära rikuvad; sest meie viinamäed on õitsemas.

(Ül 2:15, Piibel 1904)

Liblikate ja rukkililledel asemel on rebaseid, kes, tõsi küll, on agressiivsemad. Kalle Kasemaa kommenteerib rebaseid peigmehe rollis Ül-s järgnevalt. Kommentaari seletuseks tuleb lisada, et sellele kirjakohtale järgneb armastajate kohtumine: salmi 2:15 on peetud omaette luuletuseks. Näiliselt on siin tegemist kaitsmisega viinamäe rebaste eest. Et rebaseid sõid viinamarju, oli teada juba antiikautoritele. Aga õigesti arusaadavaks saab laul siis, kui arvestada selle erootilist tagamõtet. Et viinamägi võis tähendada tütarlast, on näha juba Ül 1:6. Siis võiksid rebaseid, kelle eest tuleb viinamäe hoida, tähendada noori mehi, kes tiirlevad tütarlapse ümber. Kui seda salmi ei peeta iseseisvaks laulukeseks, siis tuleb Rudolfi kombel arvata, et noored tütarlapsed üksteist hoiatavad armastuse eest. Kui seda salmi vaadelda aga koos järgnevatega, siis tuleb arvata, et rebaseid ohustavad armastajate omavahel viibimist.¹¹⁸

9. Ülemlaul ja „Sonetid“ kui kunstiteosed

Nii Marie Underi „Sonette“ kui ka Ül on võrreldud kunstiteostega. Kalle Kasemaa kirjutab, et Ülemlaulu pildikeel on julge ja fantaasiarikas. Seejuures hakkab silma, et Ül rõõmsal fantaasial on vahel väga vähe tegemist realistliku vaatlusoskusega. Äärmuseni välja arendatud detailirohkuse juures ei saa lahti muljest, et kirjeldused mõjuvad kuidagi kummaliselt umbisikuliselt ja vahel piirnevad ebarealaalsega, nt Ül 5:10–16:

---

¹¹⁸Kasemaa, *Ülemlaul*.

Minu armuke on valge ja punane, nägus mees kümne tuhande seast. (Laul.45,3.).Tema pea on kui kõige kallim ja selgem kuld, tema paksud käharad hiuksed on mustad kui kaaren. Tema silmad on kui tuikese silmad vee ojade ääres, mis piimaga pestud, ja seisavad kui kallis kivi kolus. Tema palged on kui kalli rohu peenar, kui kõrged apteekri-rohu peenrad; tema huuled on kui lillekesed, mis sula mirrit tilgutavad. Tema käed on kui kuldsõrmused, täis Tarsisikiva; tema ihu on kui hiilgav eelevaltiluu, sahviri kividega ehitatud. Tema sääred on kui marmorikivi sambad, mis kindlaste selgema kuldjalgade peal seisavad; tema nägu on kui Libanon, väga kallis kui seedripuud. Tema suulagi on selge magus, ja tema on läbi ja läbi väga armas; niisugune on minu armuke, niisugune on minu sõber, oh Jerusalemma tütre!

(Ül 5:10–16, Piibel 1904)

Sonettide pildikeelt on võrreldud kunstnik Konrad Mäe maastikukäsitlusega. Põlluteid ja kirevaid aiakirjeldusi endale elavalt ette kujutades võib tõesti lugeja seda samastada maaliga. Kui mõelda end korraks seisma kahe maali ette, mille nimes oleksid „Ülemlaul“ ja Marie Underi „Sonetid“, siis näeme, et armastus on olemas nii uhke elevandiluu torni kõrval kui lihtsatel 20. sajandi alguse tolmustel lilleõitega kaunistatud teedel.

Kokkuvõte

Minu magistritöö keskendus Marie Underi „Sonettide“ ja Vana Testamendi Ülemlaulu pildikeele võrdlemisele. Teoste võrdlemine on vajalik, et VT Ülemlaulu ja Marie Underi armastusluule ühiseid tunnusoone tundma õppida.

Esimeses peatükis kirjeldasin ma Marie Underi elulugu „Sonettide“ ilmumiseni. Peatusin pikemalt tema eluloos teemadel, mis sobivad minu töö konteksti. Marie Under on kodunt kaasa saanud lugupidamise religioossete väärtuste vastu, mis tuleb rohkem ilmsiks tema hilisemates luuletustes. Ülemlaulule iseloomulik lüürilisus iseloomustab ka tema varajast saksakeelset luulet.

Marie Under redigeeris hilisemas eas oma „Sonette“ ja see vähendas neis enne leidunud julget avameelsust.

Nagu Ülemlaulus, nii ka Underi luules on olemas emaarmastuse motiiv. Marie Underi luule on aidanud muuta eesti kirjandusmaastikku ja on olnud trööstiks raskel ajal eesti rahvale.

Minu magistritöö teise peatüki keskseks teemaks oli Ülemlaul. Ül tõlkimisel on raskusteks selle sõnavara ja dialoogivormi keerukus ning Ül hilisem redaktsioon. Kõnelesin Ül päritolust, allegoorilistest tõlgendusvõimalustest, autorite mitmekesisusest.

Töö kolmas peatükk keskendus Ül ja Marie Underi „Sonettide“ stiili võrdlemisele. Marie Underi soneti stiil on vaba ja seetõttu heebrea luulega sarnasem kui kindlatele reeglitele alluv sonett. Mõlemas, nii Ül-s kui ka Underi „Sonettides“ on täheldatav algriimi kasutus.

Ühiste tunnusoonte leidmine aitab meil aru saada erinevatest luulestruktuuridest ja stiilivõtetest.

Neljandas peatükis võrdlesin ma „Sonettides“ ja Ül-s esinevaid teemasid. Selgus, et looduskirjeldused on üsna sarnased, kuna mõlemas tajutakse loodust olemas olevat enese pärast, mitte ei vaadelda seda kui Jumala loomingut. Ül looduskirjeldustes puuduvad värvid, kuid Marie Underi luules on värvivalik külluslik.

Mõlemas teoses on olemas aia motiiv ja selle seostamine erootikaga, Ül-s, tõi küll, on see minu meelest tugevam. Ül erootiline pildikeel on hõljuv ja tagamõtteline, seevastu „Sonettides” on erootiliste stseenide kujutamine selge, detailne.

Töö teemade käsitus ei olnud väga sügavuti minev, seetõttu saab minu töö lugeja inspiratsiooni armastusluulega seonduva edasisel uurimisel.

Minu töö tulemusena on võimalik inimesel, kes on huvitatud heebrea luulest, saada mõningaid algteadmisi VT luulekeelest.

Tänapäeva maailm pakub mitmeid võimalusi enda arendamiseks, neis on esikohal innovaatilise maailmapildi loomine, kuid selle taustal unustatakse sageli ära meid praegu ümbritseva kultuuri väljakujunemine. Minu töö tulemusena selgus, et kuigi Ül on kirjutatud üle kahe tuhande aasta tagasi, sarnanevad selle motiivid Marie Underi „Sonettidega”. On jäänud samaks armastuse pildikeel.

Allikad ja kirjandus

Allikad

Piibli raamat. Ревель. Печатано въ Типографіи Авг. Миквицъ, 1904.

Under, Marie MCMXIX. *Sonetid.* Tallinn, Siuru.

Sekundaarkirjandus

ENE 7. Tallinn, Valgus, 1975, 217.

Kasemaa, Kalle. *Ülemlaul.* Tallinn. Käsikiri EELK Usuteaduse Instituudi Raamatukogus.

Kiin, Sirje 2011. *Marie Under. Elu ja luule.* Tallinn, Tammerraamat, 218.

Kiin, Sirje 2009. *Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt.* Tallinn, Tänapäev.

Maailma luule. Kuldsed klassika. Tallinn, SE&JS, 2006, 124.

Murphy, Roland E. 1990. *Song of songs. A Commentary on the Book of Canticles or The Song of Songs.* Minneapolis, Fortress Press, 46.

Muru, Karl 2012. *Lauluga ristitud*, kommentaar. Tallinn, Tänapäev, 2012, 612.

Nõmmik, Urmas. Sissejuhatus Vana Testamendi luule poeetikasse. Käsikiri. Tartu, 2011, 4-5.

Paul, Toomas. Salo „Laulude laul” – *Sirp*, 7, 16.02.2007.

Rajamaa, Helmi 1983. *Marie Under inimesena.* Rootsi, Teataja, 16.

Salo, Vello 2007. *Saalomoni Laulude laul.* Tallinn, Maarjamaa, 34.

Sutrop, Urmas (koost.) 2008. *Jaan Ainelo ja Henrik Visnapuu.* Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 34.

Tobi, Yosef 2010. *Between Hebrew and Arabic Poetry: Studies in Spanish Medieval Hebrew Poetry.* Leiden. Boston, Brill, 5.

Under, Marie. Kümme küsimust teemal: Eestikeelne Piibel.– *Maarjamaa*, 2, 1964, 21.

Under, Marie 2012. *Lauluga ristitud.* Tallinn, Tänapäev.

Under, Marie 1984. *Mu süda laulab*. Tallinn, Eesti Raamat, 119.

Vahtre, Sulev (koost.) 1997. *Eesti ajalugu elulugudes. 101 tähtsat eestlast*. Tallinn, Olion, 194–195.

Võõrsõnade leksikon. Tallinn, Valgus, 1981, 573.

Watson, Wilfred G.E. *Classical Hebrew Poetry: A Guide to Its Techniques*. Sheffield Academic Press, 2001, 320.

Elektroonilised

Heero, Aigi. Marie Underi varasest saksakeelsest lüürikast. – *Keel ja Kirjandus*. 11.03.2008, 863. <http://keeljakirjandus.eki.ee/863-878.pdf> 27.02.2014.

Jürma, Ermo. Loeng Vana Testamendi sissejuhatus. 10. augustil 2009.

http://kus.tartu.ee/files/vtsissejuhatus%20loeng%202009_jyrma.pdf 27.03.2014.

Kepp, Õne. Adson ja Under – loominguline kokkukõla ja poeetiline isikupära. Ettekanne seminaril „Siuru kevad. Marie Under 130“

<http://www.utkk.ee/files/Adson%20ja%20Under.%20%C3%95nne%20Kepp.pdf>

15.03.2014.

Paul, Toomas. Salo „Laulude laul” – *Sirp*, 7, 16.02.2007.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=1389:salo-laulude-laul&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3147 21.03.2014

Lotman, Rebekka. Ettekanne 19. sajandi eesti sonett: aeg ja ruum. Õpetatud Eesti Selts. 14.novembril 2012. <http://www.ut.ee/OES/19-sajandi-eesti-sonett-aeg-ja-ruum/> 17.02.2014.

Marie Under <http://luuletajamarieunder.weebly.com/index.html> 05.05.2014.

Merilai, Arne; **Saro**, Anneli; **Annus**, Epp. *Poeetika*. Gümnaasiumiõpik

<http://kodu.ut.ee/~amerilai/Luule%20poeetika.pdf> 24.03.2014.

Oras, Ants. Marie Underi luule areng. – *Looming*, 3, 1933.

<http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=375> 08.04.2014

Talivee, Elle-Mari. Ema laul. – *Looming* 3, 2014.

<http://www.looming.ee/2014/01/ema-laul/> 14.03.2014.

Suulised teated

Hirv, Indrek. Suuline teade Madis Kruusile 10. 04. 2014.

Summary: Common Poetic Images: “Sonnets” by Marie Under and the Song of Songs of the Old Testament

My masters thesis aims to compare the poetic images used by Estonian poetess Marie Under in her “Sonnets” with respective images used in the Song of Songs in the Old Testament. The method is used in order to understand the common features of love poetry written by Marie Under and the ones used in the Song of Songs.

The first chapter is dedicated to the life story of Marie Under until publishing her “Sonnets”. Those events that fit into the context of my research are given more attention. Marie Under was raised in a religious family and her respectful attitude towards Christian values can be noticed in her late poetry. Her early poems written in German reflect the lyricism typical to the Song of Songs.

In her old age Marie Under revised “Sonnets” and reduced the boldness of her explicit expressions. Both the Song of Songs and Under’s works have some images of motherly love. Her poems have changed the Estonian literature scenery and provided consolation to its nation during hard times.

The second chapter is focused on the Song of Songs. The translation of its text into Estonian has been challenging due to complicated vocabulary, dialogue forms and different redactions.

The origin of the book, possible allegorical interpretations and the diversity of authors are covered in this chapter.

The third chapter is focused on stylistic comparison of Marie Under’s “Sonnets” and the Song of Songs. The free style of Under’s sonnets is more similar to hebrew poetry than the classic regulated style of sonnets. Both texts have some indications of using alliteration.

Finding such common features helps us to understand different poetic structures and stylistic tools.

Fourth chapter compares the themes of the Song of Songs and of “Sonnets”. The nature is described in a fairly similar way as existing for its own sake, not as part of Gods creation.

Marie Under’s poetry is full of colours, which are missing in the Song of Songs. In both texts the image of garden is linked to erotic motifs. In the Song of Songs that connection seems to be stronger and the erotic images are more airy and subtle, but in “Sonnets” the description of eroticism is explicit and detailed.

The research was not meant to be very thorough, therefore it should inspire the readers to continue to study different aspects of the love poetry.

The thesis would also help those interested in hebrew poetry to obtain basic knowledge about the poetic images of the Old Testament.

Today’s world offers different possibilities for self development. Often this is understood as a quest for innovative world picture, but at the same time the origin and meaning of our own culture may be lost.

Although the Song of Songs was written more than 2000 years ago, it has common motifs with the “Sonnets” written by Marie Under in 1917.

The poetic images of love are still the same.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Madis Kruus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Marie Underi “Sonettide” ja Vana Testamendi Ülemlaulu pildikeel“, mille juhendaja on *dr. theol.* Urmas Nõmmik,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **09.05.2014**